

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра туризму та рекреації

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Проектування та просування інноваційного туристичного продукту
замкового туризму Західної України на міжнародний ринок»**

Студентки 2 курсу 10м групи
освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 242 «Туризм»
спеціалізації «Міжнародний
туристичний бізнес»

(підпис)

Ребенко Аліна
Сергіївна

Науковий керівник
к.п.н., доц.

(підпис)

Клімова Алла
Миколаївна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

(підпис)

Ткаченко Тетяна
Іванівна

Київ 2019

Київський національний торговельно-економічний університет
Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу
Кафедра туризму та рекреації
Освітній ступінь «Магістр»
Спеціальність 242 «Туризм»
Спеціалізація «Міжнародний туристичний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри туризму та рекреації

Т.І. Ткаченко

«__» _____ 201__ р.

**Завдання
на випускню кваліфікаційну роботу студентіві**

Ребенко Аліні Сергіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи:

«Проектування та просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму Західної України на міжнародний ринок»

Затверджена наказом ректора від «30» жовтня 2018 р. № 3992

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 16.11.2019 р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи:

Мета роботи: розробити та обґрунтувати пропозиції щодо просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму Західної України на міжнародний ринок.

Об'єкт дослідження: процес проектування та просування інноваційного туристичного продукту.

Предмет дослідження: теоретичні, методичні та практичні засади процесу проектування та просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму Західної України на міжнародний ринок.

4. Перелік графічного матеріалу:

Рис.: туристично-краєзнавча класифікація оборонних споруд України; чинна в Україні державна класифікація об'єктів національної історико-культурної спадщини; класифікація замкових споруд Тернопільщини за станом їх збереження; стратегічні господарські підрозділи Тернопільської області у сфері замкового туризму; іноземні туристичні потоки Тернопільської області в 2017 – 2018 рр.; внутрішні туристичні потоки Тернопільської області в 2017 – 2018 рр.; цільові сегменти споживачів туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області

Табл.: SWOT-аналіз Тернопільської області в галузі замкового туризму; аналіз туристичних продуктів замкового туризму Тернопільської області, які існують на ринку на сьогоднішній день; аналіз стейкхолдерів туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області; технологічна картка маршруту туристичної подорожі «Замкові дива Тернопілля»; ціни на вхідні квитки до туристичних об'єктів і вартість екскурсійного обслуговування за програмою; розрахунок собівартості туристичної подорожі на одного туриста (грн); розрахунок ціни туристичної подорожі на одного туриста (грн)

5. Консультанти по роботі із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Клімова А.М.	29.11.2018	29.11.2018
2	Клімова А.М.	29.11.2018	29.11.2018
3	Клімова А.М.	29.11.2018	29.11.2018

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ

1.1. Замковий туризм як об'єкт наукового дослідження

1.2. Світові практики проектування та просування туристичного продукту замкового туризму на міжнародному ринку

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТУ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

2.1. Ресурсний потенціал розвитку замкового туризму Західної України

2.2. Дослідження ринку послуг в сегменті замкового туризму Тернопільської області

2.3. Стейкхолдери проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Концепція проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму, сутність і механізми впровадження на міжнародний ринок

3.2. Ефективність проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання роботи:

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1.	Вибір і затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	01.09.2018- 29.10.2018	01.09.2018- 29.10.2018
2.	Оформлення і затвердження завдання на роботу	30.10.2018- 02.12.2018	30.10.2018- 02.12.2018
3.	Написання та попередній захист 1 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	03.12.2018 - 12.05.2019	03.12.2018- 12.05.2019
4.	Написання та оформлення наукової статті	до 01.06.2019	до 01.06.2019
5.	Написання та попередній захист 2 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	13.05.2019- 31.08.2019	до 01.09.2019
6.	Написання та попередній захист 3 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	01.09.2019- 20.10.2019	01.09.2019- 20.10.2019
7.	Оформлення випускної кваліфікаційної роботи за структурою, представлення роботи на кафедрі та попередній захист у комісіях	21.10.2019- 03.11.2019	21.10.2019- 03.11.2019
8.	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	04.11.2019- 15.11.2019	21.10.2019- 03.11.2019
9.	Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 16.11.2019	21.10.2019- 03.11.2019
10.	Захист випускної кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	Згідно розкладу	Згідно розкладу

8. Дата видачі завдання: «29» листопада 2018 р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи

Клімова А.М.
(підпис, прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньої програми

Ткаченко Т.І.
(підпис, прізвище, ініціали)

11. Завдання прийняв до виконання студент

Ребенко А.С.

(підпис, прізвище, ініціали)

12. Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи:

Керівник випускної кваліфікаційної роботи

_____ (підпис, дата)

13. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу:

Випускна кваліфікаційна робота студента

_____ Ребенко А.С

(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми

_____ Ткаченко Т.І

(підпис, прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри

_____ Ткаченко Т.І

(підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 201 _____ р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ.....	10
1.1. Замковий туризм як об'єкт наукового дослідження.....	10
1.2. Світові практики проектування та просування туристичного продукту замкового туризму на міжнародному ринку.....	17
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТУ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ.....	23
2.1. Ресурсний потенціал розвитку замкового туризму Західної України.....	23
2.2. Маркетингові дослідження ринку послуг у сегменті замкового туризму Тернопільської області.....	26
2.3. Стейкхолдери проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області.....	33
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	40
3.1. Концепція проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму, сутність і механізми впровадження на міжнародний ринок.....	40
3.2. Ефективність проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму.....	48
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Розуміння культури й усвідомлення того, що збереження культурного різноманіття у світі є обов'язковою складовою розвитку суспільства, розширюють перспективи культурно-пізнавального туризму, а також його впливу на різні сфери життя: зовнішньоекономічну діяльність, міжнародні відносини та екологію.

Одним із напрямів туристичної галузі, який забезпечує стійкий попит і значні конкурентні переваги, є культурно-пізнавальний туризм. Ключовим напрямом даного виду туризму є архітектурно-пізнавальний, зокрема й замковий туризм як один із його підвидів, оскільки архітектурні споруди поєднують у собі можливість не лише пізнати нову, цікаву або корисну інформацію, а й помилуватися їхніми естетичними аспектами. Саме архітектура концентрує в собі усі досягнення інженерно-технологічної та мистецької думки певної історичної епохи, саме архітектурні споруди є «німими свідками» видатних подій, місцем життєдіяльності відомих історичних постатей і діячів культури. Ось чому пам'ятки архітектури є популярними туристичними об'єктами та приваблюють увагу туристів.

Сьогодні актуальним є питання оцінки та використання культурного потенціалу дестинацій для розвитку туристичної індустрії. Тернопільщина посідає одне з провідних місць в Україні за кількістю історико-культурних об'єктів, які викликають неабиякий інтерес у вітчизняних та іноземних туристів, а за кількістю збережених на її території замків – перше місце, адже третина всіх замкових споруд України зосереджена саме в Тернопільській області.

Актуальність дослідження визначається тим, що тематика культурно-пізнавальних турів, зокрема відвідання замків, користується великою популярністю у туристів. Замковий туризм є найбільш масовим і доступним для

різних соціальних і вікових груп населення, проте його орієнтація, специфіка та спрямованість сильно залежать від суб'єктивного фактора, пов'язаного з різним рівнем освіченості та духовності туристів. Тому питання підвищення привабливості замкового туризму є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку туристичної галузі.

Об'єктом дослідження випускної кваліфікаційної роботи виступає процес проектування та просування інноваційного туристичного продукту.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади процесу проектування та просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму Західної України на міжнародний ринок.

Мета випускної кваліфікаційної роботи – розробити та обґрунтувати пропозиції щодо просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму Західної України на міжнародний ринок.

Завдання випускної кваліфікаційної роботи:

- 1) проаналізувати теоретико-методологічні основи формування туристичного продукту замкового туризму;
- 2) дослідити особливості функціонування ринку послуг у сфері замкового туризму Тернопільської області;
- 3) оцінити ресурсний потенціал розвитку замкового туризму Західної України та стейкхолдерів інноваційного туристичного продукту;
- 4) запропонувати інноваційний туристичний маршрут у сфері замкового туризму на прикладі Тернопільської області.

Питаннями вивчення й дослідження замкового туризму в Україні займалися такі науковці й вчені як М. Рутинський, О. Бейдик, І. Смаль, В. Петранівський, Т. Божук, І. Білецька, Г. Симочко, В. Харитон, Т. Палков, Г. Мунін, В. Грабовецький, Б. Омельчук, І. Пустиннікова, В. Вечерський, О. Годованюк, Т. Фадєєва, Є. Сіцинський. Роботи й наукові праці, присвячені дослідженню замкових споруд у радянський період, належать Ю. Асєєву, С. Безсонову, Г. Логвину, Б. Тимощуку, К. Терещуку, В. Вуйцику. На сьогоднішній день популярними є наукові публікації В. Кравціва, який

запропонував новий метод оцінки історико-культурних ресурсів туристичної дестинації. Розробкою класифікацій оборонних споруд займалися О. Мацюк та О. Лесик.

У процесі дослідження використано: історичні, економічні, статистичні, методи, методи моделювання, теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, порівняння та інші.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові положення сучасної туризмології, праці вітчизняних і зарубіжних вчених із питань економіки та організації туристичної діяльності, маркетингу та туроперейтингу, законодавчі та нормативні акти, якими врегульовані правовідносини в цій сфері.

Наукова новизна випускної кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних аспектів просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму та шляхів його впровадження.

У роботі набули подальшого розвитку особливості застосування механізму просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні методологічної основи для вирішення актуальних проблем процесу проектування та просування інноваційного туристичного продукту замкового туризму Західної України в умовах ринкової економіки і найважливішого завдання вітчизняного туризму – підвищення конкурентноздатності туристичного обслуговування.

Апробація результатів дослідження. Основні положення випускної кваліфікаційної роботи опубліковані в статті «Замкові споруди Тернопільщини як ресурси розвитку замкового туризму в Західній Україні» в Збірнику «Туристичний бізнес: виклики та можливості розвитку» (дод. А).

Обсяг і структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 61 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ

1.1. Замковий туризм як об'єкт наукового дослідження

У багатій історико-архітектурній спадщині України визначне місце належить пам'яткам оборонної архітектури – фортецям, замкам, оборонним храмам, міським укріпленням. Упродовж багатьох століть роль оборонних споруд була провідною в системі розбудови міст і містечок [45]. Споруди оборонного типу зводили для захисту від ворожих нападів. Потреба в обороні краю з кожною наступною епохою видозмінювала архітектурну монументальність оборонних споруд країни. Завдяки цьому на місці давніх дерев'яно-земляних укріплень давньослов'янських градів з'являються кам'яні укріплення княжих резиденцій і палаців, а згодом – укріплені династичні замки та садиби господарів краю. Але з часів Київської держави й Галицько-Волинського князівства оборонні споруди в первісному стані не збереглися [45].

Із більшості міст-фортець, замків та оборонних дворів на сьогодні не залишилося й сліду. Мають місце, в основному, лише рештки валів і ровів та архівні й археологічні матеріали, що містять відомості про них. Але все ж таки на території України, і в Тернопільській області зокрема, зберіглася та невелика кількість уцілілих замкових споруд, які були відреставровані. Досить важливим у дослідженні пам'яток оборонної архітектури є саме реконструкції міст-фортець, замків, військових таборів. Загальновідомі проекти реконструкції пам'яток оборонного будівництва здійснені Г. Логвином, П. Раппопортом, Б. Тимощуком, К. Терещуком. Деякі з них реставруються вже по 20–30 років, і ці роботи нескінченні. А деякі оборонні споруди залишилися в пристойному

стані, хоча вони також потребують втручання реставраторів, і використовуються за різним призначенням: у них розміщені музеї, лікарні, санаторії. Ось чому Україна має потенціал для розвитку тут саме замкового туризму.

Перш ніж з'ясувати, що таке замковий туризм, необхідно визначити, що таке архітектурно-пізнавальний туризм, адже замковий туризм є одним із його підвидів. Архітектурно-пізнавальний туризм – це різновид туризму, пов'язаний із відвіданням архітектурних пам'яток і споруд, метою якого є задоволення потреб туристів у пізнанні та естетиці. Основною метою архітектурного туризму є ознайомлення з визначними туристичними архітектурними пам'ятками. Отже, замковий туризм – це підвид архітектурно-пізнавального туризму історико-військового спрямування; особливий спеціалізований напрямок туристичної діяльності, мета якого – ознайомлення з архітектурними пам'ятками історії військового спрямування різних регіонів світу.

Замки, фортеці й оборонні монастирі є найбільшими історичними спорудами в забудові міст. Завдяки своїм масштабам вони є архітектурними центрами більшості населених пунктів України. Замкові комплекси України, які збереглися до наших днів, розташовані на Волині, Галичині, Поділлі, Буковині, Лівобережжі, Придніпров'ї, у Карпатах та Криму. В силу історичних причин найбільша кількість замків краще збережена в Західній Україні.

Наукові дослідження та вивчення замків і монастирів України вперше почали здійснюватися в XIX ст. Члени Одеського товариства історії та старовини написали книгу, у якій описано більшість фортець і замків Бессарабії, Поділля та Волині. Замки, монастирі, церкви, костельи та синагоги Тернопільщини детально охарактеризовані в книзі А. Чаловського та його співавтора історика Б. Януша.

На сьогоднішній день вчені та науковці працюють над складанням каталога оборонних споруд України, які існували від найдавніших часів до кінця XVIII ст. До цих споруд відносяться давньоруські укріплені городи, міста-фортеці, замки, оборонні монастирі, військові табори, сторожеві вежі,

оборонні дзвіниці тощо. В Україні нараховується близько 5 тис. таких об'єктів, а власне замків – близько 100, третина з яких (а саме 30) розташована в Тернопільській області.

Загальна класифікація напрямів замкового туризму полягає у меті відвідування певного об'єкту. Цю класифікацію можна представити у такому вигляді:

1. Експурсійна подорож із метою ознайомлення: короткострокове перебування на території замку з метою візуального ознайомлення з ним; зазвичай такі тури проводяться найбільш відомими та видовищними місцями з унікальною історією.

2. Подорож із метою наукових досліджень: довгострокове перебування на території об'єкта з метою вивчення особливостей його архітектури; зазвичай такі тури проводяться науковими діячами.

3. Подорож із метою короткочасного проживання на території замку задля задоволення свого інтересу.

4. Подорож із метою відвідування фестивалів чи інших культурних заходів на території замку.

5. Подорож із метою дегустації вин та інших міцних алкогольних напоїв, які впродовж багатьох років зберігаються в підвалах більшості замкових споруд.

6. Весільна подорож до замку або подорож із метою проведення урочистої церемонії на його території.

Основним ресурсом розвитку замкового туризму виступають, звичайно, замки. Як і будь-який вид туризму, туристичний ресурс також має підвиди. Ресурс розвитку замкового туризму, тобто оборонна архітектура, не є виключенням і також має свою класифікацію. Доктор історичних наук О. Мацюк розробив таку класифікацію оборонних споруд:

- 1) давньоруські укріплені городи;
- 2) міста-фортеці;
- 3) замки;

- 4) оборонні монастирі;
- 5) церкви, костели, синагоги;
- 6) військові укріплення;
- 7) сторожеві вежі;
- 8) оборонні дзвіниці [45].

О. Лесик запропонував класифікувати всі замкові споруди України за придатністю цих пам'яток для розміщення в них різноманітних приміщень, а саме туристичних закладів і закладів відпочинку. Спираючись на аналіз історичної цінності замків, особливостей їх розташування й технічного стану, а також на опис прилеглих ландшафтів, особливостей об'ємно-просторових та архітектурно-планувальних рішень, на дослідження сучасного використання та економічної доцільності пристосування цих пам'яток до сучасних реалій усі оборонні споруди України необхідно розділити на такі охоронно-функціональні класи (рис. 1.1).

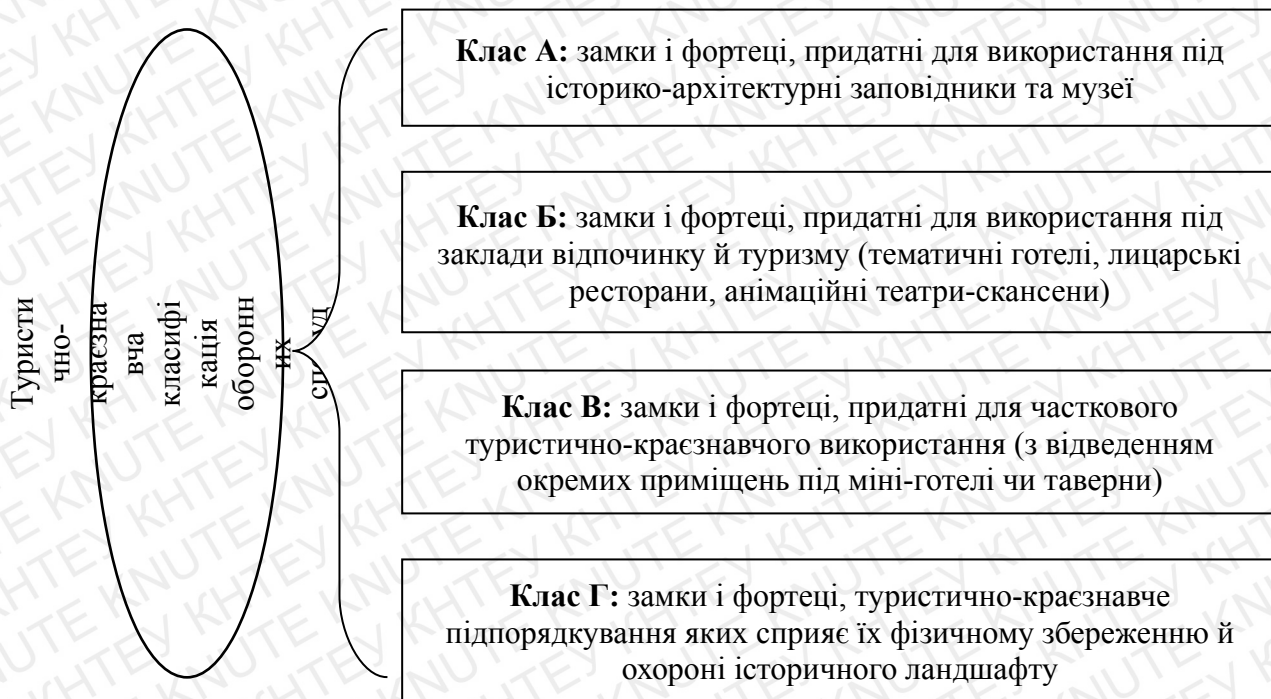

Рис. 1.1. Туристично-краєзнавча класифікація оборонних споруд України (за О. Лесиком)

До кожного з функціональних класів О. Лесик навів приклади оборонних споруд усієї України. Спираючись на його дослідження, замкові споруди Тернопільської області також можна прокласифікувати за наявними класами.

Отже, за О. Лесиком, до класу А слід віднести таку пам'ятку архітектури Тернопільської області як музей у замку Теребовлі.

До класу Б відносяться замки, придатні для використання під:

- 1) готелі: замок у Бережанах;
- 2) відпочинкові пансіонати: замки в Збаражі, Микулинцях;
- 3) туристичні притулки: замки в Золотому Потоці, Сидорові, Микулинцях.

До класу В віднесено:

1) замкові споруди, які можна використовувати під туристичні заклади й заклади відпочинку, але неповністю: замки в Кудринцях, Скалі-Подільській, Скалаті, монастир бернардинців у Бережанах;

2) пам'ятки архітектури, поруч із якими можна зводити готелі, турбази, бази відпочинку: замки в Підзамочку, Кременці.

До класу Г віднесено численні пам'ятки оборонної архітектури, що використовуються під історико-архітектурні заповідники, музеї, навчальні заклади, санаторії, дитячі інтернати, культурно-освітні установи, діючі комплекси монастирів.

Така класифікація оборонних споруд України передбачає комплексне співіснування історико-архітектурних пам'яток і факторів розвитку туризму (насамперед, природних – водні, кліматичні, бальнеологічні ресурси). Замки класу Б і В можна використовувати для розташування в них туристичних закладів, а всі інші споруди є суто екскурсійними туристичними об'єктами.

За ступенем збереженості замкові комплекси можуть бути незруйнованими, зруйнованими і відновленими, зруйнованими і невідновленими. Останні представлені зруйнованими зі значними залишками-руїнами, доступними для огляду, та зруйнованими без значних залишків, які не дають уявлення про план споруди і недоступні для огляду. За цінністю замкові комплекси можуть мати всесвітнє (внесені до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО), загальнонаціональне (державне), регіональне (обласне) та місцеве значення, яке визначається відповідними установами за допомогою певних критеріїв і методик. Класифікація замкових споруд за архітектурним

стилем передбачає їх поділ на споруджені в давньоруському, готичному, ренесансному, барочному та інших стилях.

Об'єкти історико-культурної спадщини, які знаходяться на території України, у межах її територіального моря та прилеглої зони, перебувають під охороною держави. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 р. регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони національної культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини в суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [2]. У статті 2 цього Закону наводиться класифікація об'єктів національної культурної спадщини за видами (рис. 1.2).

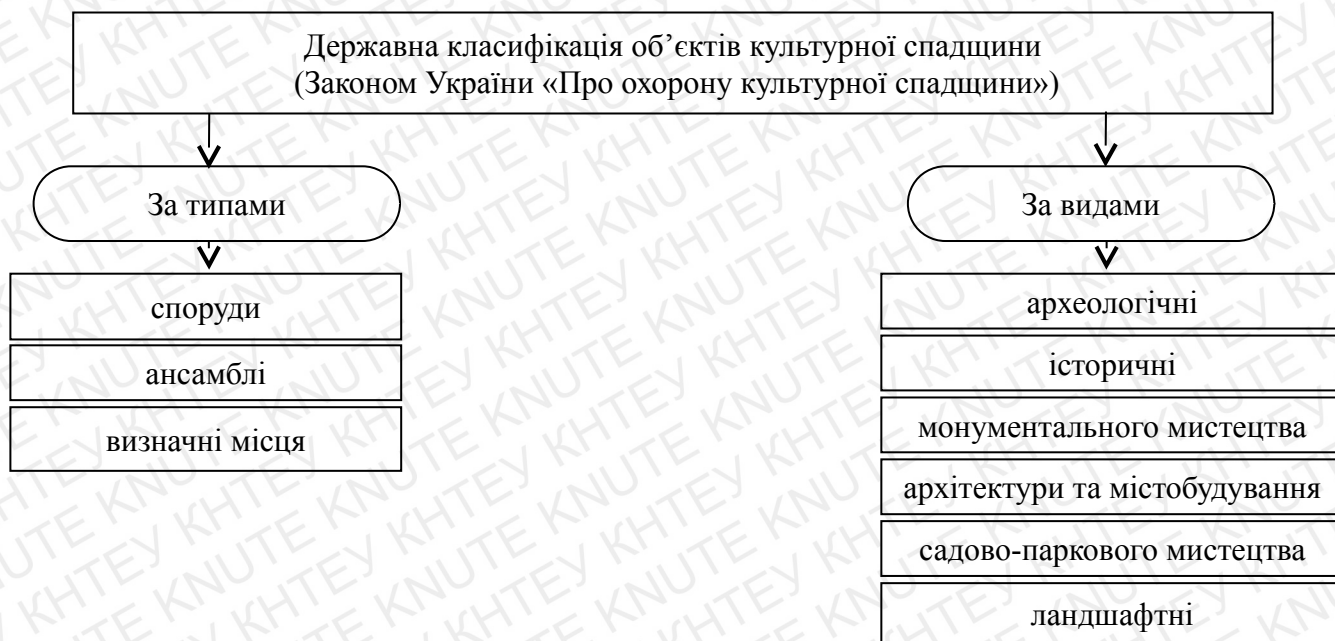

Рис. 1.2. Чинна в Україні державна класифікація об'єктів національної історико-культурної спадщини (за даними [2])

Дуже важливе значення для розвитку замкового туризму мають елементи туристичної інфраструктури, яка є головним чинником ефективного використання туристичних ресурсів.

Перш за все, головну та найважливішу роль відіграє транспорт, бо без наявності транспортних шляхів неможливо дістатися до туристичного об'єкта. Яким би привабливим не був туристичний ресурс, але в першу чергу його відвідання значною мірою залежить від можливості вільного доступу туриста

до нього. Якщо до туристичного ресурсу немає зручної дороги, то масове відвідування об'єкта стає нелегким, а часто – взагалі неможливим.

Що стосується закладів розміщення, то слід відзначити, що дуже часто їх будують саме у фортецях, замках і палацах. Вони обладнані як готелі категорії «люкс». Їх розташовують саме тут, тому що в таких мальовничих районах майже немає інших можливостей для розміщення приїжджих. Такий підхід до організації замкового туризму є дуже зручним, він дає можливість туристам краще відчувати певну епоху.

Не менш важливим елементом туристичної інфраструктури є заклади харчування. Найбільшою популярністю при організації замкового туризму користуються кафе, їдальні та ресторани.

Ще одним елементом інфраструктури замкового туризму є екскурсійні бюро або компанії, які надають послуги туристичного супроводу на території об'єктів відвідування, доповнюючи це методичними прийомами показу-розповіді. Зазвичай такі послуги можна замовити прямо в замку, адже більшість об'єктів оборонної архітектури знаходяться в державній або комунальній власності та функціонують як установи, де працюють наймані працівники. У їх складі – і наукові співробітники, і гіді-перекладачі, і екскурсоводи, які власне і надають туристам послуги екскурсійного обслуговування.

Серед елементів додаткової туристичної інфраструктури – різноманітні кіоски із сувенірною продукцією, які продають речі із символікою туристичного об'єкта, а також туристичні карти й путівники. Це є приємним доповненням до основної мети подорожі, адже туристам завжди буде цікаво придбати якусь річ на згадку про те місце, у якому вони побували.

Замковий туризм задовольняє різноманітні потреби туриста, а саме:

- 1) інтелектуальні (пізнання, навчання, естетизм);
- 2) фізіологічні (власне відпочинок);
- 3) специфічні (хобі, робота);
- 4) емоційні (розваги, видовища, святкування).

Свої інтелектуальні потреби турист може задовольнити завдяки

проведеним екскурсіям. Саме екскурсії сприяють цілісному сприйняттю об'єкта, можливості його всебічного пізнання та візуального ознайомлення з ним. Фізіологічні потреби, а саме відпочинок, задовольняються під час короткочасного проживання на території об'єкта, що дає можливість незвичайного, оригінального проведення дозвілля та вільного часу. Специфічні потреби, як правило, пов'язані з професійною діяльністю або хобі туриста. Також замковий туризм може задовольнити емоційні потреби під час відвідування фестивалів чи інших культурних заходів на території замку.

1.2. Світові практики проектування та просування туристичного продукту замкового туризму на міжнародному ринку

Досвід багатьох країн світу наголошує на тому, що наявність історико-культурних об'єктів може бути визначальним фактором у формуванні попиту на туристичні послуги, що пропонує країна, і прямим чином впливає на кількість туристичних потоків, а найпривабливішими туристичними об'єктами є саме об'єкти архітектури, адже вони найяскравіше відображають сутність історії та культури будь-якої держави. Найяскравіший досвід реалізації туристичного продукту замкового туризму має Європа, адже найбільша кількість придатних для туризму замкових споруд, які збереглися майже в первісному вигляді до наших днів, розташована саме в цьому регіоні світу. За інтенсивністю розвитку замкового туризму серед усіх європейських субрегіонів значно виділяється Західна Європа, країни якої вже давно оцінили економічний ефект від збільшення попиту на власному туристичному ринку завдяки відвідуваності замкових споруд і палаців. Пам'ятки старовини в цих країнах взяті під охорону держави, вони добре освоєні та активно використовуються в господарчих цілях.

На сьогоднішній день, за відомостями ЮНВТО, понад 2/3 замків Європи та світу успішно відновлені та використовуються в галузі туризму. Оборонні споруди Європи та світу використовують під туристичні заклади шляхом їх

пристосування під засоби розміщення, через відкриття у них закладів харчування (стилізовані під старовину ресторани й таверни із середньовічною кухнею та історичними місцевими напоями), шляхом організації виставок музейних експозицій у залах оборонних споруд.

У Європі склалася цілком стандартна технологія використання в туризмі колишніх військових об'єктів. Можна виділити кілька головних напрямків такої діяльності, починаючи від реставрації замків до облаштування в них туристичних закладів. Прикладами такого використання є:

- реставрація та збереження об'єктів;
- присвоєння об'єкту статусу пам'ятника історії та архітектури місцевого, загальнонаціонального або навіть всесвітнього значення;
- розбудова музеїв із експозицією історичних періодів, організація екскурсій;
- прокладання замками туристських маршрутів із можливістю використання транспортних засобів, таких як велосипеди, самокати тощо для активного пересування;
- використання об'єктів в оздоровчих і рекреаційних цілях (розміщення в них санаторіїв, профілакторіїв, пансіонатів);
- відкриття в об'єктах магазинів сувенірів, книжок, буклетів і супутніх товарів;
- облаштування об'єктів під туристичні кафе, ресторани, підприємства громадського харчування;
- облаштування об'єктів під готельні заклади та інші засоби розміщення туристів;
- використання об'єктів для проведення конференцій, зустрічей, симпозіумів;
- проведення на території об'єктів фестивалів, турнірів, історичних реконструкцій і демонстрацій;
- організація весільних церемоній на території об'єктів.

Великої популярності набуло використання замків у готельному

господарстві. Туристам притаманне прагнення хоча б декілька днів пожити у справжньому середньовічному замку, скуштувати страви старожитньої етнічної кухні та взяти участь в анімаційних шоу, лицарських турнірах та інших розважальних програмах замкового дозвілля. Багато таких замків-готелів уже давно існує в Польщі, Німеччині, Великобританії, Франції, Португалії, Чехії, Італії, і вони користуються популярністю серед туристів. Замково-готельний бізнес є достатньо прибутковим напрямком використання фортифікаційних пам'яток давнини. Тож навіть найтитулованіші в Європі власники родових замків не цураються відводити частину своїх володінь під готельні номери для гостей і туристів поряд із приватними апартаментами. Україна ж і досі не перейняла цей досвід, не дивлячись на те, що велика кількість українських замків мають можливість використовуватися під туристичні заклади, і готельні зокрема. Єдиною такою спорудою, яка облаштована під заклад розміщення, є замок Шенборнів на Закарпатті. У ньому розташований санаторій. Але в нашій державі існує дещо інший досвід: усе частіше зводяться будови, стилізовані під середньовічні замки, у яких і відкриваються готелі. У назві цих готелів завжди звучить слово «замок». Але це сучасні споруди, і до замкових вони не мають жодного відношення.

Разом із облаштуванням під готельні заклади більшість королівських замків і знатних аристократичних дворів частково чи повністю перетворено на музеї, що робить їх є об'єктами туристичних екскурсій. Закордонний досвід демонструє музейно-анімаційне відродження найвеличніших фортифікацій, які є загальнонаціональним, а деякі навіть всесвітнім надбанням. Такі історико-архітектурні об'єкти доступні для широких верств відвідувачів, передусім молоді. У відбудованих оборонних спорудах розміщуються експозиції, які відтворюють картини минувшини, а більшість таких об'єктів оголошено скансенами – музеями під відкритим небом. Підвищеному з боку туристів інтересу до них сприяє якісне інформаційно-рекламне просування та проведення різнобічних історико-театралізованих фестивалів, змагань і анімаційних шоу на території замків. Досвід організації атракційних

туристичних програм свідчить про високу зацікавленість відвідувачів у старовинних твердинях і сприяє ще більшому їх залученню. За кордоном серед таких програм дуже популярними є фестивалі різного спрямування (військово-історичні, мистецькі, музичні), лицарські турніри, середньовічні бали, літературні вечори, театралізовані дійства та вистави, конкурси та змагання, винно-дегустаційні заходи, анімаційні шоу та інше.

Важливим і все популярнішим напрямом замкового туризму стає організація весільних та інших урочистих церемоній на території оборонних споруд, що яскраво ілюструє сучасні тенденції наслідування аристократизму поведінки та духу. Окрім проведення самого весілля в замку, розповсюдженим у європейських країнах явищем є здійснення весільної подорожі до замку. Романтика готельно-замкових турів традиційно приваблює закоханих і молоді подружжя.

Дуже вдалою інновацією є поєднання замкового туризму не лише з екскурсійно-пізнавальним, весільним, винно-гастрономічним, культурно-подієвим або фестивалічним туризмом, а ще й із велосипедним. На сьогоднішній день у європейських країнах прокладено багато сучасних, комфортних і зручних веломаршрутів і доріжок, які пролягають відомими замковими спорудами. Таким чином, активний туристський відпочинок включає велопоходи в поєднанні з відвідуванням старовинних замків. Прикладами таких атракцій є «Луарська велодоріжка», що пролягає замками Долини Луари у Франції, «Дорога Маргариток», яка пролягає замками Данії, веломаршрути замками Баварії в Німеччині, а також тривалі веломаршрути, які включають відвідання замків декількох європейських країн, наприклад, «Рейнська велодоріжка», прокладена Швейцарськими Альпами, замками на Середньому Рейні в Німеччині та природними й архітектурними пам'ятками в Нідерландах, і «Дунайська велодоріжка», прокладена природними пам'ятками німецького Дунаю, австрійськими виноградниками Вахау, а також австрійськими та угорськими замками. Слід зазначити, що в Україні також існують цікаві туристські маршрути замковими спорудами, але вони не

придатні для розвитку замкового туризму саме в поєднанні з велосипедним, так як вони не є пристосованими до організації зручних туристських походів із використанням активних засобів пересування. Такими маршрутами є «Золота підкова Львова» та «Замки Західного Поділля». Вони лише існують на туристичній карті України, але ніяких дій щодо їх облаштування з метою активного використання в туризмі не відбувається.

Що стосується питання збереження старовинних замків, то у європейських країнах воно давно вирішене – більшість із них перебувають у приватній власності (водночас чітко регламентовані твердим законом, що передбачає безповоротне позбавлення права цієї власності у випадку нищення пам'ятника архітектури), а також відбувається надання культурних пам'яток у концесію, що відбувається під пильним державним контролем, який виключає будь-які шахрайства та недбалість. Європейські держави чітко визначають зобов'язання тимчасових власників і перевіряють їх виконання.

Висновки до розділу 1

Замковий туризм – підвид архітектурно-пізнавального туризму історико-військового спрямування; особливий спеціалізований напрямок туристичної діяльності, мета якого – ознайомлення з архітектурними пам'ятками історії військового спрямування різних регіонів світу. Класифікація напрямів замкового туризму полягає в меті відвідання певного об'єкту:

1. Екскурсійна подорож із метою ознайомлення: короткострокове перебування в замку з метою візуального ознайомлення з ним; такі тури проводяться відомими та видовищними місцями з унікальною історією.
2. Подорож із метою наукових досліджень: довгострокове перебування на території замку з метою вивчення особливостей його архітектури; зазвичай такі тури проводяться науковими діячами.
3. Подорож із метою короткочасного проживання на території замку.
4. Подорож із метою відвідання культурних заходів на території замку.
5. Подорож із метою дегустації вин та інших міцних алкогольних напоїв,

які впродовж багатьох років зберігаються в підвалах замкових споруд.

6. Весільна подорож до замку з метою проведення урочистої церемонії.

Основним ресурсом розвитку замкового туризму виступають замки, які за ступенем збереженості можуть бути незруйнованими, зруйнованими і відновленими, зруйнованими і невідновленими. За цінністю вони можуть мати всесвітнє, загальнонаціональне (державне), регіональне (обласне), місцеве значення.

На розвиток замкового туризму впливають не лише ресурси, а й інфраструктура: транспортні комунікації, заклади розміщення й харчування, екскурсійні компанії. Серед елементів додаткової туристичної інфраструктури – кіоски й магазини із сувенірною продукцією. Замковий туризм задовольняє численні потреби туристів: інтелектуальні – у пізнанні, навчанні та естетизмі, емоційні – у розвагах, видовищах і святкуваннях, а також такі специфічні потреби як хобі та робота.

Найяскравіший досвід реалізації турпродукту замкового туризму має Європа, адже в цьому регіоні світу розташована найбільша кількість придатних для туризму замкових споруд, які збереглися в первісному вигляді до наших днів. Замки Європи та світу використовують під туристичні заклади шляхом їх пристосування під засоби розміщення, через відкриття у них закладів харчування (стилізовані під старовину ресторани й таверни), шляхом організації виставок музейних експозицій у залах оборонних споруд.

РОЗДІЛ 2

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТУ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

2.1. Ресурсний потенціал розвитку замкового туризму Західної України

У силу історичних причин найбільша кількість замків, фортець та оборонних монастирів, придатних для туризму, краще збереглася в Західній Україні (за підрахунками експертів – 90% всіх замків і палаців держави). Оборонні споруди саме цього регіону виділяються привабливістю, атрактивністю й гарною збереженістю порівняно з пам'ятками інших областей України. Своїми об'єктами військово-оборонної архітектури славляться Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Рівненська, Чернівецька й Хмельницька області, а також Волинь і Закарпаття. У багатьох замках організовуються музичні, мистецькі, військово-історичні фестивалі та інші івентивні заходи, такі як середньовічні бали, літературні вечори, лицарські турніри. Деякими замковими спорудами прокладено веломаршрути й доріжки, що дає можливість поєднувати замковий туризм із велосипедним. Яскравим прикладом такого поєднання є веломаршрут, що пролягає замками Південного Тернопілля. Окремі замки, наприклад, Мукачівський, надають послуги з організації весільного туризму й проведення урочистих церемоній, а також з організації винно-дегустаційних турів. Єдиним замковим комплексом України, який надає послуги з тимчасового розміщення, є палац Шенборнів на Закарпатті, у якому розташований санаторій «Карпати».

Популярним серед туристів регіоном, який володіє найпотужнішим і найбільшим потенціалом у сфері замкового туризму, є, безперечно, Львівський. Саме на Львівщині розташовані 4 унікальні замки, що вже сьогодні є екскурсійними складовими багатьох турпакетів і входять у маршрут масового

туризму «Золота підкова Львівщини». Це – Олеський, Підгорецький, Золочівський і Свірзький [8]. Окрім того, туристично привабливим є також Жовківський замок.

Багатством пам'яток оборонного зодчества відзначається також сусідня з Тернопільщиною Хмельниччина. Військово-оборонні споруди розташовані в населених пунктах Ізяслав, Полонне, Ямпіль, Старокостянтинів, Сатанів, Сутківці, Зіньків, Чернокозинці, Рихта, Панівці, Жванець. Але ці об'єкти з огляду на популярність у туристів є не настільки привабливими, як замки Львівської області, а тому не в повній мірі привертають увагу мандрівників. Серед них двома визнаними «перлинами» замкового туризму, які входять у десятку найкращих і найвідвідуваніших замків України, є Кам'янець-Подільська та Меджибізька фортеці.

«Золотою серединою» з туристичної точки зору є замки Західного Поділля, які відображають багатовікову оборону українських земель проти зовнішніх експансій. Сьогодні на території сучасної Тернопільщини знаходиться 30 замків – найбільша кількість замкових споруд України й третина від усіх, що збереглися до наших днів. Із метою запобігання подальшій руйнації вцілілих замкових споруд у 2005 році було засновано Національний заповідник «Замки Тернопілля» на базі історико-архітектурного заповідника в Збаразі. До нього входять 11 замків: Збараський, Скалатський, Тербовлянський, Микулинецький, Язловецький, Золотопотіцький, Скала-Подільський, Кривченський, Чортківський, Підзамочківський, Вишнівецький замковий палац. У заповіднику функціонують науково-методична рада, фондова й закупівельна комісії, реставраційна студія, наукова бібліотека, виходить газета «Вісник історії краю». У Збараському замку, що є осередком заповідника, діє ресторан «Легенда», а в призамковому парку – готель «Гетьман».

Усі оборонні споруди Тернопільської області за станом їх збереження доцільно розділити на 3 категорії: гарно збережені та відреставровані, погано збережені та напівзруйновані, ті, що перебувають у стані руйнації та дигресії

(рис. 2.1).

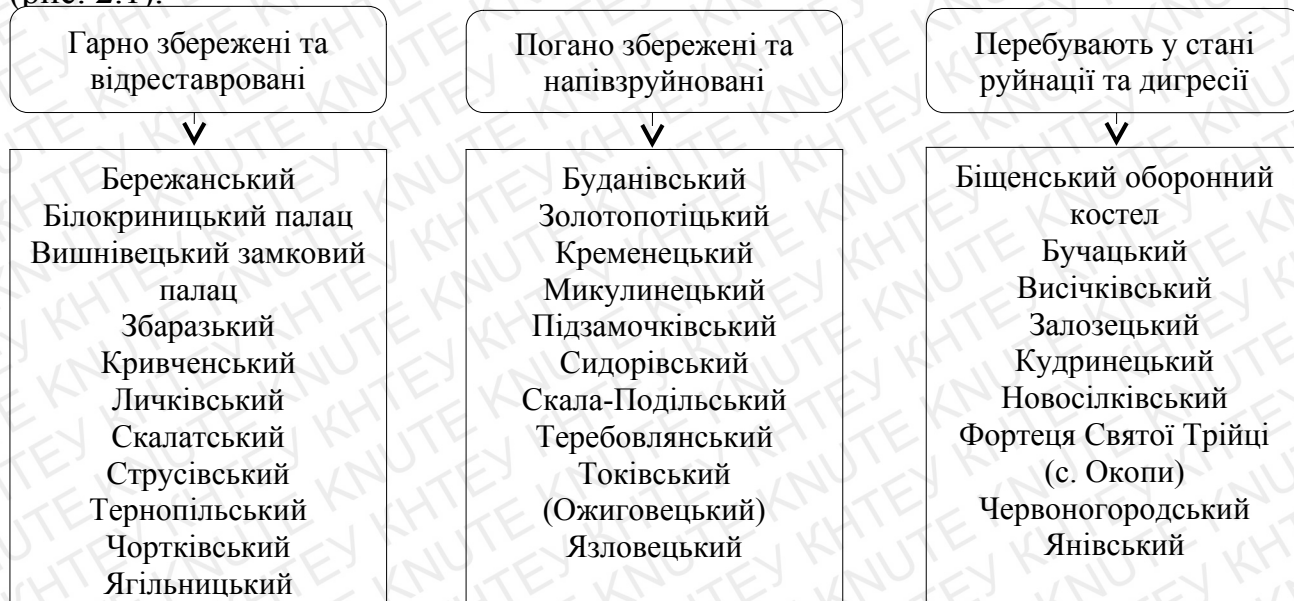

Рис. 2.1. Класифікація замкових споруд Тернопільщини за станом їх збереження (укладено автором)

Відсутність власників і реальної державної охорони сприяє подальшому нищенню тих пам'яток оборонної архітектури, які вже перебувають у стані руйнації, перетворенню їх на смітники й звалища будівельного каменю. Винищення більшовиками родових маєтків аристократії та їх націоналізація призвели до часткового руйнування всіх замкових споруд (прямого та опосередкованого – шляхом перетворення їх на школи, будинки культури, адміністрації) [8]. Проте, незважаючи на такі безповоротні втрати, у Західній Україні, і в Тернопільській області зокрема, досі височіють замкові твердині та їх залишки. У більшості випадків вони занедбані, але навіть у такому вигляді можуть стати об'єктами як внутрішнього, так і зовнішнього туристичного попиту. Саме тому ресурсний потенціал Тернопільщини з точки зору наявності тут замкових споруд і їх придатності для туризму досить потужний.

Усі оборонні споруди Тернопільської області можна розбити на декілька підгруп у залежності від районів їх розташування. Так, по п'ять замків височіє в Теребовлянському та Борщівському районах, чотири замки – у Бучацькому районі, по два замки – у Бережанському, Кременецькому, Збараському, Гусятинському, Заліщицькому, Підволочиському та Чортківському районах і по одному замку – у Зборівському та Тернопільському районах. У додатку Б

надається характеристика кожної історико-архітектурної пам'ятки військового спрямування Тернопільщини в контексті її транспортної доступності, туристичної привабливості, здійснюваної діяльності та негайних втручань з боку органів державної влади, яких вона потребує на сьогоднішній день.

2.2. Маркетингові дослідження ринку послуг у сегменті замкового туризму Тернопільської області

У процесі дослідження замкового туризму саме Тернопільської області було виокремлено декілька його підвидів, які задовольняють зовсім різні потреби туристів і спрямовані на різні цільові аудиторії споживачів. Серед цих підвидів – замковий екскурсійний, замковий фестивальний, замковий велосипедний і замковий весільний (проведення урочистих церемоній у Збарзькому замку). Замковий туризм Тернопільщини охоплює певні види туристичних послуг, що пропонуються ринку, які мають відмінних споживачів і конкурентів. Тому доцільно виділити чотири стратегічні господарські підрозділи (СГП) Тернопільської області як туристичної дестинації, у якій розвивається саме замковий туризм (рис. 2.2).

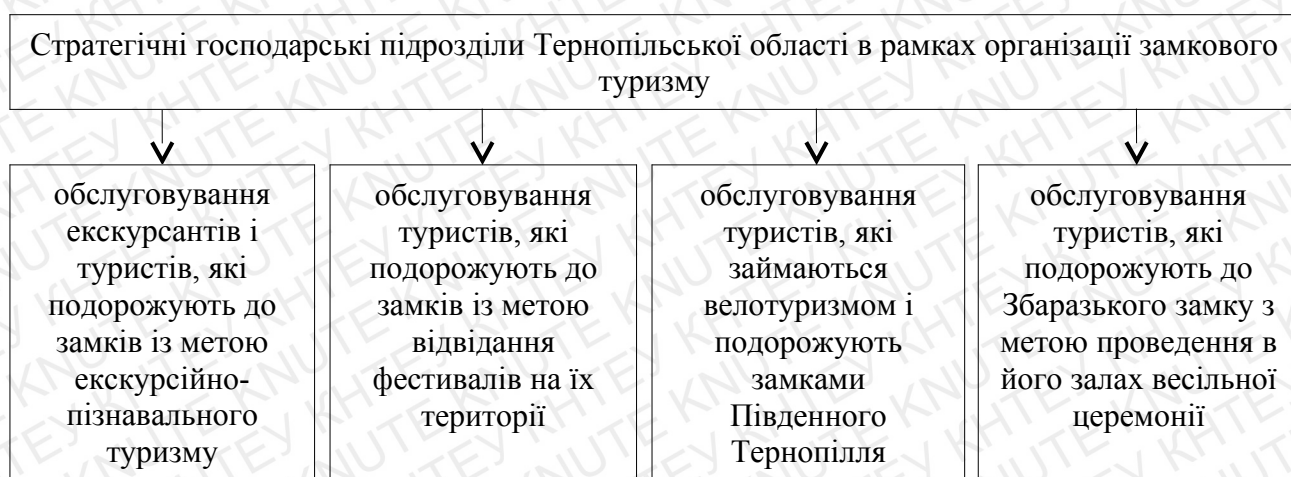

Рис. 2.2. СГП Тернопільської області у сфері замкового туризму (укладено автором)

Для виявлення потенціалу розвитку замкового туризму в Тернопільській області було проведено оцінку її привабливості на основі SWOT-аналізу, який найобширніше та найоб'єктивніше відображає передумови функціонування

туристичної галузі регіону в цілому (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

SWOT-аналіз Тернопільської області в галузі замкового туризму

Сильні сторони (S):	Слабкі сторони (W):
<p>1) вигідне суспільно-географічне положення регіону;</p> <p>2) екологічна безпека території;</p> <p>3) багатий історико-культурний тур. потенціал;</p> <p>4) гарна збереженість третини всіх замків регіону;</p> <p>5) проведення фестивалівних заходів на території половини всіх замків регіону;</p> <p>6) наявність веломаршрутів, які пролягають замками південної частини Тернопільської області;</p> <p>7) наявність додаткових розваг на території замків, таких як стрільба з лука чи арбалета, проведення майстер-класів, весільна фотосесія;</p> <p>8) функціонування кінотеатру просто неба на території Чортківського замку;</p> <p>9) функціонування Нац. заповідника «Замки Тернопілля», до якого входять 11 замкових споруд;</p> <p>10) функціонування готелю в м. Збараж, який знаходиться на балансі Нац. заповідника «Замки Тернопілля»;</p> <p>11) наявність туристичного бренду «Замки Тернопілля»;</p> <p>12) систематичне проведення археологічних досліджень і розвідок на території замків регіону та вивчення їх історико-культурної складової;</p> <p>13) наявність сайту Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>	<p>1) погана збереженість і напівзруйнований стан більшості замків регіону;</p> <p>2) високий рівень дигресії, руйнації й занедбаності відомих фортець;</p> <p>3) відсутність процесів реконструкції й відновлення замків, які знаходяться у аварійному стані;</p> <p>4) низький рівень розвитку тур. інфраструктури (невпорядкований стан автошляхів, недостатня кількість закладів розміщення);</p> <p>5) погана транспортна доступність і відсутність під'їзних шляхів до половини замків регіону;</p> <p>6) відсутність можливості розміщення великої к-сті туристів, мала місткість готелів;</p> <p>7) відсутність закладів розміщення в багатьох населених пунктах, де розташовані замки;</p> <p>8) відсутність на території замків таких тур. зручностей як туалети, точки швидкого харчування, кавові кіоски, об'єкти дитячої інфраструктури (батуту, гойдалки тощо);</p> <p>9) низька відвідуваність замків;</p> <p>10) недосконалість маркетингової діяльності замків і DESTИНАЦІЇ;</p> <p>11) відсутність територіальних тур. брендів замків, які не входять до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»;</p> <p>12) відсутність мережі тур.-інформаційних центрів і пунктів у місцях розташування замків;</p> <p>13) неефективна цінова політика, про що свідчить підвищення цін на вхідні квитки до замків, які входять до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»;</p> <p>14) низька інвестиційна привабливість замків;</p> <p>15) недостатнє фінансування замків із держ. бюджету;</p> <p>16) недостатня кількість компетентного персоналу в галузі управління туризмом на регіональному рівні;</p> <p>17) низька активність громад і господарюючих суб'єктів у розвитку замкового туризму;</p> <p>18) відсутність ефективної форми державно-приватного партнерства.</p>

Продовження таблиці 2.1

Можливості (О):	Поле «СиМ»	Поле «СлМ»
<p>1) залучення іноземних туристів із прикордонних країн – Румунії, Молдови, Угорщини;</p> <p>2) розвиток фестивального туризму на території всіх замків регіону;</p> <p>3) розвиток весільного туризму на території замків;</p> <p>4) поєднання замкового туризму з велосипедним;</p> <p>5) облаштування замків або їх частин, придатних для розміщення в них або на їх території тур. закладів, під засоби розміщення й харчування (готелі, кемпінги, кафе, таверни);</p> <p>6) розвиток державно-приватного партнерства через передачу замків у концесію;</p> <p>7) розвиток малого й середнього бізнесу та підприємництва на території замків;</p> <p>8) формування інвестиційних пропозицій у сфері замкового туризму, участь в інвестиційних форумах;</p> <p>9) залучення студентської молоді та місцевого населення до розробки й реалізації проєктів розвитку тур. галузі та замкового туризму зокрема.</p>	<p>1) збільшення міжобласних та залучення іноземних тур. потоків через використання вигідного суспільно-географічного положення та екологічної безпеки дестинації, проведення фестивалів та ін. івентивних заходів, а також за рахунок наявності додаткових розваг на території замків і діючого кінотеатру просто неба в Чортківському замку;</p> <p>2) розвиток фестивального туризму за рахунок регулярного проведення івентивних заходів на території гарно збережених замків;</p> <p>3) організація велосипедних походів і турів до замкових споруд регіону із використанням уже існуючих веломаршрутів, що пролягають замками південної частини Тернопільської області;</p> <p>4) розвиток весільного туризму шляхом проведення урочистих церемоній на території вцілілих замків регіону, які вже надають послуги весільних фотосесій.</p>	<p>1) передача замків у концесію для розвитку ефективного державно-приватного партнерства, а також для їх відновлення, реконструкції, реставрації та виведення з аварійного стану;</p> <p>2) збільшення міжобласних та залучення іноземних тур. потоків для підвищення рівня відвідуваності замків;</p> <p>3) розвиток малого й середнього бізнесу на території замків для розбудови таких тур. зручностей як туалети, кавові кіоски тощо;</p> <p>4) облаштування замкових споруд або їх частин, придатних для розміщення в них або на їх території тур. закладів, під готелі чи кемпінги дозволить розмістити одночасно велику кількість туристів, а також вирішити проблему відсутності закладів розміщення в тих населених пунктах, де розташовані замки;</p> <p>5) формування інвестиційних пропозицій та участь в інвестиційних форумах для підвищення інвестиційної привабливості і замків, і дестинації;</p> <p>6) залучення студентської молоді та місцевого населення до розробки й реалізації проєктів у сфері замкового туризму для підвищення активності громад і господарюючих суб'єктів у його розвитку.</p>
Загрози (Т):	Поле «СиЗ»	Поле «СлЗ»
<p>1) недосконала законодавча база у сфері туризму;</p> <p>2) слабка система адміністративно-правового регулювання сфери замкового туризму з боку держ. органів влади;</p> <p>3) відсутність держ. програм збереження пам'яток військово-оборонного спрямування;</p> <p>4) надмірна бюрократизація в системі держ. упр. туризмом;</p> <p>5) недовіра держ. владі з боку приватного сектору;</p> <p>6) зростаюча конкуренція у сфері замкового туризму з боку Львівської, Закарпатської, Хмельницької, Чернівецької областей;</p> <p>7) зміна тур. потреб і смаків;</p> <p>8) зменшення тур. потоків через низький рівень маркетингу тур. галузі регіону.</p>	<p>1) послаблення конкуренції з боку Львівської, Закарпатської, Хмельницької та Чернівецької областей за допомогою залучення туристів шляхом проведення фестивалів і надання додаткових послуг і розваг на території замків, відвідання Нац. заповідника «Замки Тернопілля» та кінотеатру просто неба в Чортківському замку, а також пропозиції вже існуючих веломаршрутів, які пролягають замками південної частини Тернопільської обл.;</p> <p>2) збільшення тур. потоків шляхом активного інформування туристів через використання та постійне вдосконалення сайту Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>	

Як показують дані таблиці 2.1, у замковому туризмі Тернопільщини простежується набагато більше слабких сторін, аніж сильних. Це пов'язано передусім із байдужістю та бездіяльністю органів державної влади щодо збереження, відновлення та вдосконалення історико-архітектурних пам'яток давнини. Вживання цих заходів є їх прямим обов'язком, оскільки майже всі замки перебувають саме в державній власності. Гарно збереженими фортифікаційними спорудами Тернопільської області слід вважати рівно третину від усієї їх кількості, а саме Бережанський, Збараський, Білокриницький, Вишнівецький, Кривченський, Личківський, Скалатський, Струсівський, Тернопільський, Чортківський і Ягільницький замки. Трохи більше фортець, серед яких – Бережанський, Вишнівецький, Збараський, Кременецький, Микулинецький, Підзамочківський, Сидорівський, Скалатський, Скала-Подільський, Тербовлянський, Тернопільський, Токівський, Чортківський і Червоногородський замки, задіяно в проведенні фестивалівних заходів. Інша третина історико-архітектурних пам'яток військового спрямування Тернопільської області погано збережена та перебуває в напівзруйнованому стані. Серед цих пам'яток – Буданівський, Золотопотіцький, Кременецький, Микулинецький, Підзамочківський, Сидорівський, Скала-Подільський, Тербовлянський, Токівський і Язловецький замки. Ще одна третина оборонних споруд перебуває в стані руйнації та занедбаності. Це – Біщенський оборонний костел, Буцацький, Висічківський, Залозецький, Кудринецький, Новосілківський, Янівський, Червоногородський замки та Фортеця Святої Трійці в Окопах. Із вищесказаного можна зробити висновок про те, що більше половини всіх замкових споруд Тернопільщини невідновлені та потребують негайних ремонтно-реставраційних робіт для запобігання їх подальшої руйнації та започаткування використання в туристичній діяльності.

Негативним явищем у замковому туризмі Тернопільської області є також низький рівень розвитку інфраструктури: до половини всіх фортець регіону відсутні під'їзні шляхи, а в населених пунктах, де вони розташовані, немає

закладів розміщення. Проблема поганої доступності стосується Біщенського оборонного костелу, Буданівського, Висічківського, Залозецького, Кудриньцького, Микулинецького, Новосілківського, Підзамочківського, Сидорівського, Токівського, Червоногородського, Язловецького та Янівського замків. Причиною низького туристичного попиту на більшість військово-оборонних пам'яток є відсутність готелів у місцях їх розташування, а саме в Білокриниці, Біще, Буданові, Висічці, Вишнівці, Залізцях, Золотому Потоці, Кривче, Кудринцях, Личківцях, Микулинцях, Новосілці, Окопах, Сидорові, Токах, Скалаті, Струсові, Теробовлі, Долині, Язловці та Ягільниці.

Виходячи з інформації, наведеної в графі «сильні сторони», можна стверджувати, що в поєднанні із замковим туризмом високої популярності набуває велосипедний. У Тернопільській області веломаршрути прокладено територією південної її частини, де розташовані Чортківський, Буцацький, Язлівецький і Червоногородський замки. Конкурентною перевагою Вишнівецького, Збарзького, Скалатського, Теробовлянського та Тернопільського замків є наявність додаткових розваг на їх території.

Підсумовуючи результати проведеного SWOT-аналізу, слід зауважити, що найяскравішою можливістю використання замкових споруд у туристичній діяльності може стати їх облаштування під заклади розміщення й харчування. Придатними для реалізації цього задуму є Збарзький, Бережанський, Микулинецький, Золотопотіцький, Сидорівський, Кудриньцький, Скала-Подільський, Скалатський, Підзамочківський і Кременецький замки.

Найважливішим індикатором розвитку туристичної галузі регіону є показник кількості туристичних прибуттів. Туристичні потоки Тернопільської області мають позитивну динаміку. 2018 року в порівнянні з 2017 роком кількість іноземних туристів збільшилася на 15,04% (рис. 2.3). Це свідчить про відродження міжнародного туризму на території дестинації. Найбільша кількість туристів зафіксована з Польщі, Італії, США, Росії, Естонії, Німеччини, Великобританії, Білорусі, Франції та Португалії. Найбільший приріст туристів показала Туреччина (+83,1%), а найбільше падіння – Чехія (-39,6%).

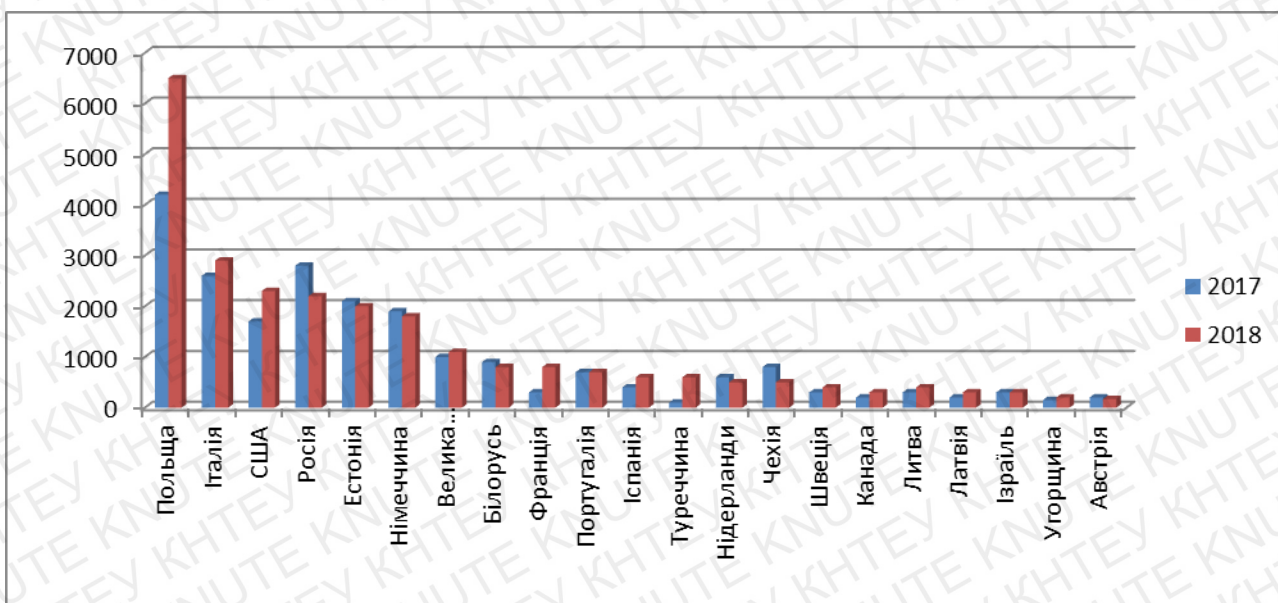

Рис. 2.3. Іноземні туристичні потоки Тернопільської області в 2017 – 2018 рр.

Кількість внутрішніх українських туристів у 2018 році збільшилася на 18,26% в порівнянні з 2017 роком (рис. 2.4). Найчастіше Тернопільську область відвідували туристи з Львівської, сусідньої Хмельницької, Київської, Вінницької та Дніпропетровської областей. Найбільший приріст туристів показала Херсонська область (+29,26%), а найбільше падіння – Луганська область (-7,21%).

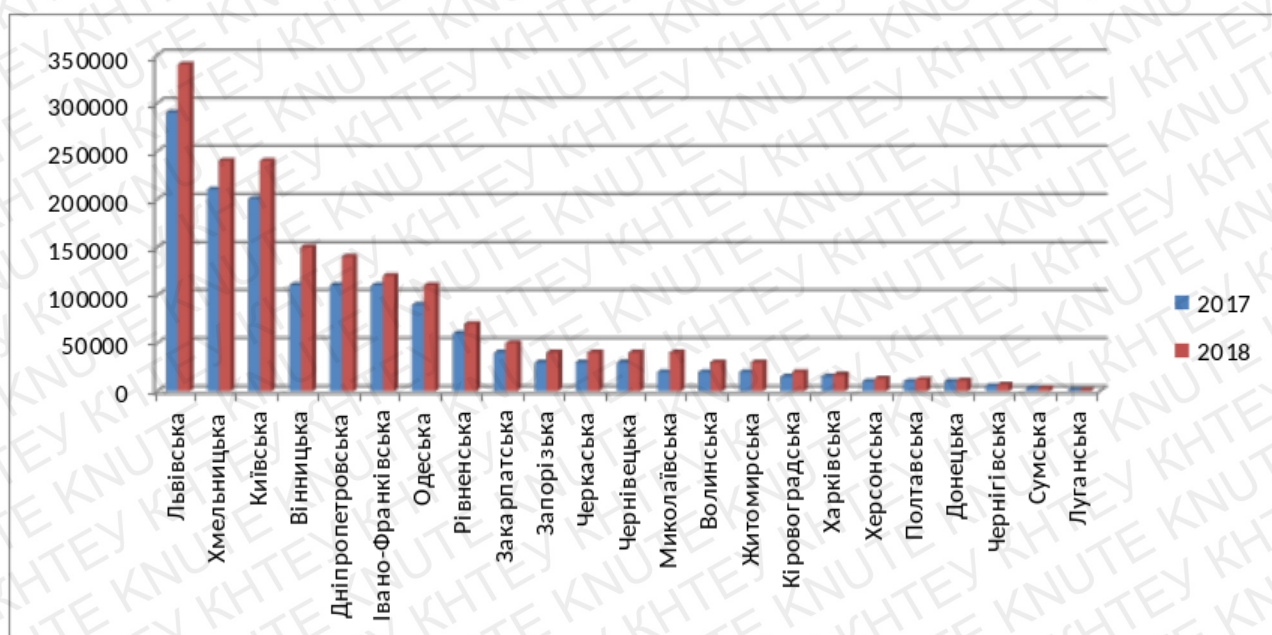

Рис. 2.4. Внутрішні туристичні потоки Тернопільської області в 2017 – 2018 рр.

Проаналізувавши ринок послуг у сегменті замкового туризму

Тернопільської області, було виявлено лише декілька турів від місцевих туристичних компаній, які включають відвідання замкових споруд (табл. 2.2). Середня їх тривалість складає 2 – 3 дні, а до програми входять тільки 5 – 6 об'єктів, що не дає можливості повністю охопити весь спектр цікавих пам'яток фортифікаційної архітектури, які варті уваги туристів. Таким чином, вони не здатні в повній мірі задовольнити споживчі потреби в пізнанні української замкової спадщини. Усього в Тернопільській області налічується 30 замків, але жодний маршрут не включає відвідання навіть половини з них. Усі наявні тури пропонують одні й ті самі фортеці, які є найбільш відвідуваними та популярними серед туристів, тобто в кожному турі вони повторюються. Жодний існуючий турпродукт не містить у своїй програмі перегляд інших унікальних військово-історичних пам'яток, які є не менш цікавими, але менш розрекламованими порівняно з широковідомими оборонними спорудами. Через це більшість туристів навіть не знає про їх існування, хоча вони також заслуговують на їх увагу.

Таблиця 2.2

Аналіз туристичних продуктів замкового туризму Тернопільської області, які існують на ринку на сьогоднішній день

Компанія-розробник туру	Назва туру	Тривалість туру	Кількість і перелік замків у програмі туру	Ціна туру (грн)
«Kraina.Ua»	«Тернопіль і замки»	3 дні	5 замків – Вишневецький, Тернопільський, Збараський, Білокриницький, Кременецький	3050
«Унікальна Україна»	«Неповторне Тернопілля»	3 дні	6 замків – Тернопільський, Бучацький, Язловецький, Червоногородський, Микулинецький, Чортківський	1650
«Дінай Тур»	«Замки й храми Тернопільщини»	2 дні	3 замки – Бучацький, Тернопільський, Червоногородський	1190
«Terra Incognita»	«Замки Тернопільщини»	2 дні	8 замків – Тернопільський, Терехівський, Червоногородський, Бучацький, Микулинецький, Кременецький, Вишневецький, Збараський	1188
«Anga Travel»	«Замки Тернопільщини та файне місто»	2 дні	5 замків – Скалатський, Тернопільський, Збараський, Вишневецький, Кременецький	2180
«ProUkraine»	«Стежками Тернопільщини»	3 дні	4 замки – Червоногородський, Тернопільський, Збараський, Вишневецький	2740

Саме тому в третьому розділі випускної кваліфікаційної роботи буде розроблено проект інноваційного туристичного продукту тривалістю 5 днів, маршрут якого пролягатиме 16 замками Тернопільської області. У даному турі в туристів з'явиться можливість зайнятися власне замковим туризмом, оскільки за цей час вони встигнуть оглянути всі замкові споруди регіону, придатні для туризму, а також ознайомитись із їх історією, помилуватися їх красою та атрактивністю й сповна насолодитися перебуванням на їх території. Такий тур буде набагато цікавішим для туристів і прибутковішим для компанії, ніж інші турпродукти, які існують на ринку, оскільки він довше триває та включає більшу кількість екскурсійних об'єктів. Даний маршрут досить складний, адже він охоплює замки всієї Тернопільської області загалом, а не окремих її частин і територій, і навіть ті, які розташовані у важкодоступних місцях. Завдяки кращому розумінню потреб споживачів із метою найповнішого їх задоволення в третьому розділі буде спроектовано інноваційний туристичний продукт замкового туризму Тернопільщини.

2.3. Стейкхолдери проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області

Серед основних зацікавлених сторін у розробці, просуванні та реалізації туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області слід виділити споживачів, конкурентів, інвесторів, громадськість та органи державної влади (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз стейкхолдерів туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області

Перелік стейкхолдерів	Характеристика стейкхолдерів
Споживачі	Здебільшого – внутрішні українські туристи, серед яких – сімейні пари з дітьми, молодь віком 16–30 років, люди середнього віку, які подорожують у складі туристичних груп, молодята, люди передпенсійного та частково пенсійного віку, корпоративні туристи, самоорганізовані туристи, школярі. Незначна кількість іноземців із прикордонних країн

Продовження таблиці 2.3

Конкуренти	Львівська та Закарпатська області на чолі з Олеським, Золочівським, Підгорецьким, Свірзьким, Жовківським і Мукачівським, Ужгородським, Чинадієвським замками відповідно, а також Чернівецька область на чолі з Хотинською фортецею та Хмельницька область – із Кам'янець-Подільською та Меджибізькою фортецями
Інвестори	Господарюючі суб'єкти DESTИНАЦІЇ, а також представники малого та середнього бізнесу, для яких вигідною та привабливою пропозицією може стати передача замків у концесію для подальшого їх облаштування під туристичні заклади, відкриття на їх території точок швидкого харчування, пунктів прокату велосипедів тощо
Громадськість	Громадськість Тернопільської області активно виступає за збереження стародавніх пам'яток оборонної архітектури й проти розібрання їх на будівельні матеріали. Прихильники роздержавлення замків вважають, що для того, щоб зберегти історичні пам'ятки, їх необхідно приватизувати або передати в концесію. А противники приватизації вважають, що продаж замків не врятує ситуації, оскільки власник матиме повне право розпоряджатися майном на свій розсуд, наприклад, заборонити вхід туристам на територію замку, припиняючи таким чином його використання в туристичній діяльності
Організації державної влади	Представники державної влади демонструють байдужість і бездіяльність щодо збереження, відновлення й вдосконалення історико-архітектурних пам'яток військового спрямування, про що говорить недостатнє фінансування з державного бюджету, недосконала законодавча база у сфері туризму, слабка система адміністративно-правового регулювання сфери замкового туризму, невизначеність правового статусу замкового туризму в Україні, відсутність повного переліку й структуризації фортифікаційних пам'яток, а також механізмів їх обліку та контролю

Ціль
ОБ'ЄКТИ
аудиту
ТОРІЇ
СПОРУД

Із урахуванням того, що деякі замки Тернопілля збереглися в непоганому стані, а в деяких – було проведено реставраційні роботи, ці стародавні святині зберігаються, хоча й, в основному, внутрішніми українськими туристами. Але з огляду на більш інтенсивного відновлення замків та їх пристосування до сучасних умов сюди з'їжджатимуться і іноземні туристи також. Серед усіх туристів, яким було б цікаво подорожувати до замкових споруд Подільської області, слід виділити декілька цільових аудиторій (рис. 2.5).

У контексті розгляду конкурентного середовища DESTИНАЦІЇ враховуються наступні складові: місце туристичної галузі в системі народного господарства регіону, конкурентне середовище в самій туристичній галузі області. Для вирішення цього завдання використовується модель національного ромбу Портера. Але найбільш відповідним для характеристики стейкхолдерів туристичного сектору DESTИНАЦІЇ є вирішення саме другого завдання за допомогою моделі Портера і сил конкуренції Портера.

1. Сімейні пари з дітьми

приїжджають на власному автомобільному транспорті на один день із метою екскурсійно-пізнавального туризму, а також для забезпечення дитячих розваг – стрільба з лука для хлопчиків, майстер-класи для дівчаток тощо

Рис. 2.5. Цільові сегменти споживачів туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області (укладено автором)

Для аналізу конкурентів дестинації та її туристичного продукту в рамках

цієї моделі доцільно виділити лише галузевих, тобто прямих конкурентів, між якими, як правило, боротьба йде за величину ринкової частки. Для Тернопільської області такими конкурентами є ті регіони України, які так само володіють потужним ресурсним потенціалом у сфері замкового туризму, а їх оборонні споруди активно використовуються в туристичній діяльності. Перш за все, це – Львівська та Закарпатська області на чолі з Олеським, Золочівським, Підгорецьким, Свірзьким, Жовківським і Мукачівським, Ужгородським, Чинадієвським замками відповідно, а також Чернівецька область на чолі з Хотинською фортецею та Хмельницька область – із Кам'янець-Подільською та Меджибізькою фортецями.

Як було зазначено у SWOT-аналізі, інвестиційна привабливість замкових споруд на сьогоднішній день перебуває на низькому рівні. Для її підвищення дестинації необхідно брати участь в інвестиційних форумах і формувати інвестиційні пропозиції у сфері замкового туризму. У якості інвесторів можуть виступати господарюючі суб'єкти дестинації, а також представники малого та середнього бізнесу. Стимулювання розвитку ефективних форм державно-приватного партнерства допоможе розширити коло інвесторів, для яких вигідною та привабливою пропозицією може стати передача замків у концесію для подальшого їх облаштування під туристичні заклади, відкриття на їх території точок швидкого харчування, пунктів прокату велосипедів тощо.

Громадськість Тернопільської області в переважній більшості активно виступає за збереження стародавніх пам'яток оборонної архітектури й проти розібрання їх на будівельні матеріали. Суспільство демонструє небайдужість до нагальної потреби відродження замків, у першу чергу, як мовчазних свідків багатогранної української історії. Місцеве населення прагне не просто привести до ладу та відреставрувати більшість замкових споруд, а й розробити ефективну рекламну кампанію для просування вітчизняного замкового туристичного продукту, забезпечити регулярне проведення івентивних заходів у замкових спорудах, облаштувати різноманітні туристичні зручності та атракції на їх території для залучення в рідні місця свого краю відвідувачів із

різних куточків України, і навіть із інших країн. Інвестиції меценатів, хоч вони й незначні, та регулярна робота ентузіастів – істориків-науковців, археологів, музеєзнавців та інших людей, небайдужих до замкової культури, допомагають підтримувати замки у тому стані, у якому вони знаходяться зараз.

Прихильники роздержавлення замків вважають, що для того, щоб зберегти історичні пам'ятки, їх необхідно приватизувати або ж передати в концесію. А противники приватизації вважають, що продаж замків не врятує ситуації, оскільки власник матиме повне право розпоряджатися майном на свій розсуд, наприклад, заборонити вхід туристам на територію замку. Таким чином, пам'ятка оборонної архітектури може стати закритою для відвідувачів і припинити використовуватися в туристичній діяльності. Досвід показує, що нові власники не опікуються придбаними пам'ятками, не вкладають гроші у їх реставрацію, оскільки не вміють і не хочуть цінувати минувшину. Крім того, відповідний контроль за станом викуплених у держави або переданих у концесію палаців не ведеться. Якщо в зазначений термін реставрація не проведена, об'єкт має бути повернений державі. Такий механізм зазначений у Законі України «Про охорону культурної спадщини». Однак прикладів його роботи на практиці поки не існує. На сьогоднішній день в Україні придбано декілька замків і тепер вони належать приватним власникам, але їх стан із часом лише погіршується [35].

На сьогоднішній день майже всі замкові споруди не лише Тернопільщини, а й усієї України перебувають у державній власності, але вони не отримують належної підтримки з боку держави. Про це говорить відсутність програм збереження й відновлення історико-архітектурних пам'яток, недостатнє фінансування з державного бюджету, недосконала законодавча база у сфері туризму, слабка система адміністративно-правового регулювання сфери замкового туризму з боку державних органів влади. Через недосконале законодавство туристичне використання пам'яток фортифікаційного будівництва зводиться до мінімуму, оскільки це потребує залучення значних коштів і зусиль. Серед термінових завдань держави – регулювання в правовому

полі механізму співпраці інвестора й державної архітектурної служби, оскільки чітко визначення правового статусу замкового туризму в Україні миттєво приверне увагу приватного інвестиційного капіталу та прискорить відродження замкової культури [8]. Також на державному рівні обов'язково необхідно здійснити повний перелік і структуризацію пам'яток, тобто розробити механізм їх обліку та контролю [9].

Таким чином, держава має формувати свою політику стосовно збереження й відновлення оборонних пам'яток у двох напрямках. Перший напрям ґрунтується на державній підтримці за допомогою місцевої влади, яка повинна змінити своє ставлення до пам'яток оборонного будівництва та зробити їх основними атракціями окремих населених пунктів і краю в цілому. Другий передбачає передачу замків у тимчасове чи постійне приватне володіння людям, які зацікавлені в їх використанні в якості туристичних об'єктів, за умови збереження їх архітектурного стилю та самобутності [27]. Також існує третій варіант, який доцільно взяти до уваги підприємницькому сектору в галузі туристичного бізнесу: розробка конкурентоспроможного туристичного продукту на внутрішньому ринку, в основі якого – пізнавальні тури до об'єктів історико-культурної спадщини з використанням цікавих екскурсійних програм та стимулювання попиту на такі тури (як правило, за рахунок поєднання з іншими видами туризму – діловим, оздоровчим тощо). Розробка інноваційного туристичного продукту в даному аспекті відкриє великий за розміром сегмент туристичного ринку України для внутрішніх туристів та іноземців [8].

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши замкову спадщину Західної України, можна зробити висновок про забезпеченість туризму замковим потенціалом, який відкриває нові можливості для організації багатьох видів туризму: історико-культурного, екскурсійно-пізнавального, відпочинково-оздоровчого, релігійного, етнічного, велосипедного, фестивального, тематичного (винно-гастрономічний і кінний

туризм, організація лицарських турнірів, середньовічних балів і карнавалів, весільний туризм і святкування урочистих подій). Оборонні споруди є важливим елементом туристичної привабливості Західної України та Тернопільщини зокрема, однак їх туристичне використання зводиться до мінімуму. По-перше, маркетингова діяльність цих об'єктів і дестинації в цілому недосконала та перебуває на низькому рівні. По-друге, органи державної влади не вживають заходів щодо їх збереження й відновлення. Як наслідок, більшість пам'яток військово-оборонної архітектури перетворюються на руїни.

Вийти на новий рівень розвитку замкового туризму України допоможе розробка інноваційного туристичного продукту на внутрішньому ринку, який відкриє великий за розміром сегмент внутрішніх туристів та іноземців. Серед основних зацікавлених сторін у проектуванні, просуванні та реалізації туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області слід виділити споживачів, конкурентів, інвесторів, громадськість, органи державної влади та підприємницький сектор у галузі туристичного бізнесу.

ПРОЕКТ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Концепція проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму, його сутність і механізми впровадження на міжнародний ринок

Відповідно до обраної теми випускної кваліфікаційної роботи в даному розділі пропонується проект інноваційного туристичного продукту замкового туризму. Турпродукт під назвою «Замкові дива Тернопілля» – це автобусний тур екскурсійного спрямування, маршрут якого пролягатиме територією Тернопільської області. Метою даного туру є ознайомлення туристів із військово-оборонною архітектурою Західної України. Він розрахований на 30 осіб рівня сервісу «стандарт» і триватиме 5 днів. Нічні переїзди відсутні. Відправний і кінцевий пункт подорожі – місто Львів. Під час туру буде відвідано 16 замкових споруд Тернопільської області, десять із яких входять до Національного заповідника «Замки Тернопілля», а два – до Кременецько-Почаївського державного історико-архітектурного заповідника та Бережанського державного історико-архітектурного заповідника відповідно (дод. В).

Таблиця 3.1

Технологічна картка маршруту туристичної подорожі «Замкові дива Тернопілля»

	Рух по маршруту								Місто ночівлі	Всього
	пункт	км	пункт	км	пункт	км	пункт	км		
1	Львів	156	Білокриниця	13	Кременець	22	Вишнівець	35	Збараж	226
2	Збараж	21	Тернопіль						Тернопіль	21
3	Тернопіль	32	Скалат	30	Теребовля	44	Чортків		Чортків	106
4	Чортків	42	Скала-Подільська	26	Кривче	69	Заліщики, Нирків	40	с. Скоморохи	177
5	Скоморохи	24	Язловець, Золотий Потік	24	Русилів, Бучач	60	Підзамочок, Бережани	87	Львів	195

За типом маршрут подорожі – кільцевий. Загальна його протяжність становить 725 км (дод. Д).

Таблиця 3.2

Програма туру «Замкові дива Тернопілля»

Час	Характеристика туристичного процесу
День 1	
08:00	Зустріч групи на привокзальній площі Львова. Вийзд зі Львова на туристичному автобусі. Переїзд до Білокриниці
11:00	Екскурсія до Білокриницького палацу, огляд церкви Іоанна Богослова та прогулянка дендропарком, які входять до палацово-паркового комплексу
12:30	Переїзд до Кременця
12:45	Оглядова екскурсія містом
14:00	Обід у кафе «Старий дворик»
15:00	Екскурсія до Кременецького замку
16:00	Переїзд до Вишнівця
16:30	Екскурсія до Вишнівецького замкового палацу, огляд Вознесенської церкви та прогулянка ландшафтним парком, які входять до палацово-паркового комплексу
18:00	Переїзд до Збаража
18:40	Заселення в готель «Гетьман», який знаходиться на території призамкового парку. Відпочинок після насиченого дня
День 2	
08:00	Сніданок у ресторані «Легенда», який розташований на території Збаразького замку
09:00	Екскурсія до Збаразького замку
10:30	Виселення з готелю. Переїзд до Тернополя
11:00	Оглядова екскурсія містом. Прогулянка на теплоході Тернопільським ставом, огляд Тернопільського замку
14:30	Обід у ресторані «Шинок»
15:30	Заселення в готель категорії 3* «Avalon Palace». Вільний час
<p>Для проведення вільного часу в м. Тернопіль пропонується відвідати наступні об'єкти (за додаткову плату):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тернопільський обласний краєзнавчий музей; - Історико-меморіальний музей політичних в'язнів; - аквапарк «Лімпопо»; - етномайстерня «Коза Дереза». <p>Рекомендується відвідати в Тернополі будь-який заклад на вибір із запропонованого списку, де можна смачно повечеряти й гарно відпочити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Ковчег» – єдиний у світі ресторан-пивоварня у формі корабля; - «Файне місто» – суто тернопільський ресторан, де можна послухати живу музику та скуштувати сирно-грибну юшку; - «Старий млин» – колоритний ресторан-музей; - «Jan Amor» – вишуканий ресторан, який подарує нотки аристократичного Тернополя. 	
День 3	
08:00	Сніданок типу «шведський стіл» у ресторані при готелі
09:00	Виселення з готелю. Переїзд до Скалату
09:45	Екскурсія до Скалатського замку. Огляд костелу Св. Анни, який розташований поруч із замком
11:00	Переїзд до Теребовлі
11:40	Оглядова екскурсія містом
13:00	Екскурсія до Теребовлянського замку
14:00	Переїзд до Чорткова
<i>Продовження таблиці 3.2</i>	
14:50	Обід у ресторані «Лемківська світлиця»
15:50	Оглядова екскурсія містом, огляд Чортківського замку
18:00	Заселення в готель туристичного класу «Авіаносець». Відпочинок після насиченого дня

День 4	
08:00	Сніданок у ресторані при готелі
09:00	Виселення з готелю. Переїзд до Скали-Подільської
09:50	Оглядова екскурсія містом, огляд Скала-Подільського замку
11:00	Переїзд до Кривче
11:30	Огляд Кривченського замку. Екскурсія до печери Кришталевої
13:00	Переїзд до Заліщиків
13:50	Обід у ресторані «У парку»
14:50	Пішохідна прогулянка до оглядового майданчику с. Хрещатик Чернівецької області, звідки відкривається чудова панорама на м. Заліщики, яке знаходиться в петлі Дністра, та власне Дністровський каньйон, що є найбільшим у Європі
15:30	Переїзд до Ниркова
16:00	Огляд Червоногородського замку з вікон автобуса, відвідання Джуринського водоспаду, що є найбільшим рівнинним водоспадом в Україні
17:00	Переїзд до с. Скоморохи
18:00	Заселення на базу відпочинку «Над Стрипою». Вільний час (на території турбази можна пограти в спортивні ігри, більярд, пейнтбол, постріляти в тирі, відвідати басейн, джакузі, сауну, взяти на прокат велосипед чи катамаран, а також орендувати альтанку та влаштувати пікнік)
День 5	
07:30	Сніданок у кафе при турбазі
08:30	Виселення з бази відпочинку. Переїзд до Язловця
08:45	Огляд місцевих храмів і костелів. Екскурсія до Язловецького замку та палацу Понятовських, у якому за радянських часів розташовувалися монастир і санаторій, прогулянка прилеглим парком
11:00	Переїзд до Золотого Поточу
11:40	Огляд Золотопотіцького замку та місцевих костелів
12:30	Переїзд до с. Русилів
12:45	Відвідання Русилівських водоспадів
13:15	Переїзд до Бучача
13:40	Обід у ресторані «Водограй»
14:40	Оглядова екскурсія містом, огляд Бучацького замку
15:40	Переїзд до Підзамочку
15:50	Огляд Підзамочківського замку
16:10	Переїзд до Бережан
17:10	Екскурсія до Бережанського замку
18:00	Оглядова екскурсія містом, відвідання Раївського парку – пам'ятки садово-паркового мистецтва державного значення
19:30	Виїзд із Бережан. Повернення до Львова (орієнтовно о 21:30)

У вартість туру входить:

- проїзд комфортабельним туристичним автобусом;
- проживання в готелях і на базі відпочинку у дво- або трьохмісних номерах (за додаткову плату можливе одномісне розміщення);
- харчування (сніданки при готелях та обіди в місцевих ресторанах);
- супровід гіда по всьому маршруту;
- екскурсійне обслуговування за програмою;
- вхідні квитки до екскурсійних об'єктів (замки, печера);

- катання на катері Тернопільським ставом;
- страхування (груповий страховий поліс зі страховим покриттям 5000 грн на людину).

Додатково оплачується:

- харчування (вечері);
- факультативні екскурсії, рекомендовані програми та об'єкти для відвідання в Тернополі;
- особисті витрати на базі відпочинку «Над Стрипою»;
- інші особисті витрати (придбання сувенірної продукції, відвідання тематичних закладів, проїзд у громадському транспорті тощо).

Одним із найважливіших методів впровадження вітчизняного турпродукту на міжнародний туристичний ринок є участь у міжнародних виставкових заходах – туристичних виставках, ярмарках, салонах. Вітчизняна компанія матиме можливість представити не лише свій власний турпродукт, а й також свою країну і навіть регіон. Для звернення уваги відвідувачів заходу до стандартного стенду з рекламними буклетами, журналами й каталогами необхідно додати елементи національного колориту. Доречними будуть демонстрація національних костюмів і тематичних фільмів про замкову культуру України, а також організація дегустації страв традиційної української кухні. Це допоможе туристичному підприємству знайти іноземних посередників, зустрітися з ними на одній території та укласти агентські угоди щодо просування й реалізації інноваційного турпродукту замкового туризму Тернопільщини іноземним туристам. Завдяки участі у виставковому заході можна знайти не лише посередників, а й власне споживачів, як потенційних, так і фактичних.

Іншим важливим методом впровадження продукту на міжнародний туристичний ринок є його презентація. Метою її застосування вітчизняним туроператором є представлення програми власного інноваційного туру закордонним туристичним агентствам. Така презентація націлена на укладення угод і створення гарного враження про компанію. Насамперед необхідно

обрати країну та місто проведення презентації, після чого – винайняти приміщення з відповідним технічним обладнанням у бізнес-центрі та розробити запрошення для потенційних партнерів. Доцільно супроводжувати презентацію фото- й відеоматеріалами, які стосуються замкового туризму Тернопільської області, а також надати пакет друкованої реклами інноваційного туристичного продукту «Замкові дива Тернопілля».

Для того, щоб застосувати на практиці вищезазначені механізми впровадження інноваційного туристичного продукту на міжнародний ринок, необхідно здійснити ряд важливих дій у першу чергу всередині країни на державному рівні, пов'язаних із чітким визначенням правового статусу замкового туризму в Україні, розробкою й реалізацією програм збереження й відновлення історико-архітектурних пам'яток, наданням їм належної підтримки з боку органів місцевої влади, які повинні зробити їх основними атракціями окремих населених пунктів і краю в цілому, а також із започаткуванням активного використання замкових споруд у туристичній діяльності. Саме це все сприятиме інтенсивному залученню іноземних туристичних потоків у дану дестинацію з метою ознайомлення з пам'ятками фортифікаційного будівництва.

У рамках Стратегії соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області, прийнятої в 2015 році, органами державної влади було передбачено підвищення конкурентоспроможності регіону шляхом стимулювання розвитку туристичної індустрії. Деякі із завдань у цьому напрямку стосуються безпосередньо замкових споруд Тернопільщини. Серед них: ремонтно-реставраційні та відновлювальні будівельні роботи на пам'ятках архітектури Національного заповідника «Замки Тернопілля», реставрація Старого замку в Тернополі, будівництво готельного комплексу на височині біля Червоногородського замку та фунікулера для спуску в Червоногородський каньйон, облаштування тимчасової автостоянки для туристичних автобусів на території замкової гори в м. Кременець, а також створення туристично-інформаційних центрів у містах Бучач, Кременець і Чортків. Але цього замало для активного використання замків у туризмі та залучення в дестинацію саме

іноземних туристичних потоків.

Із метою підвищення туристичної привабливості замкових споруд Тернопільської області до існуючої Стратегії розвитку слід додати декілька нових пунктів, що стосуються відродження замкового туризму в дестинації. Для цього пропонується виділити стратегічні пріоритети, у рамках яких встановити стратегічні цілі та сформулювати завдання щодо їх досягнення. Стратегічним пріоритетом у сфері розвитку замкового туризму є розбудова туристичного потенціалу замкових споруд Південного Тернопілля, Підволочиського, Буцацького й Чортківського районів, а також окремо Тербовлянського, Бережанського й Кременецького замків, тобто всіх тих історико-архітектурних пам'яток, які входять до програми інноваційного туристичного продукту «Замкові дива Тернопілля».

Найголовнішим напрямом діяльності органів державної влади в рамках цього стратегічного пріоритету має стати розвиток туристичного продукту замкового туризму. Для досягнення цієї стратегічної мети необхідно вирішити ряд завдань: провести реконструкцію та реставрацію замків, облаштувати зручні та безпечні під'їзні шляхи, встановити туристично-інформаційні вказівники, розбудувати заклади розміщення в тих місцях розташування замків, де вони відсутні (у Білокриниці, Вишнівці, Золотому Потоці, Кривче, Скалаті, Тербовлі, Язловці), облаштувати під заклади відпочинку ті замки, які для цього придатні (Бережанський, Золотопотіцький, Скала-Подільський, Скалатський, Підзамочківський, Кременецький), розробити велосипедні й туристично-екскурсійні маршрути оборонними спорудами, організувати кінні прогулянки територією замків, посилити спроможність існуючих фестивалів і започаткувати нові, відкрити пункти прокату велосипедів, самокатів і роликів на території оборонних споруд, а також започаткувати організацію весільних церемоній у замках, придатних для туризму.

Наступною стратегічною метою є розвиток туристичного простору навколо замкових споруд. Для її досягнення пропонується ряд дій щодо облаштування прилеглої території замків. Доречним буде відкриття сувенірних

кіосків і ринків, пунктів прокату спорттоварів для активних ігор та оренди речей для організації пікніка, а також розбудова рекреаційних зон для відпочинку й розважальної інфраструктури для стрільби з лука та арбалета, проведення майстер-класів та організації дитячих ігор і квестів. Серед інших завдань – облаштування оглядових майданчиків на території замків, адже з багатьох пам'яток відкриваються неймовірні краєвиди на місто, селище, природні ресурси (річку, ліс, озеро тощо), а також фотозон на тлі мальовничої природи та івент-майданчиків для більш комфортного проведення фестивалів. Вирішенням проблеми відсутності туристичних зручностей на території замків стане заохочення розвитку малого підприємництва щодо відкриття тут точок швидкого харчування та кавових кіосків.

Стратегічна мета, пов'язана з популяризацією та просуванням туристичного продукту замкового туризму, є найскладнішою у своєму виконанні, оскільки потребує значних зусиль і бездоганних професійних навичок досвідчених маркетологів. Насамперед необхідно підтримувати лояльність до існуючого бренду «Замки Тернопілля» та поступово створювати туристичні бренди інших замків, які не ввійшли до цього заповідника. Іншими завданнями, обов'язковими до виконання в рамках цієї мети, є зовнішня популяризація замків шляхом реклами в ЗМІ, регулярного проведення івентивних заходів на їх території та за рахунок організації прес-турів для журналістів; представлення туристичного продукту замкового туризму Тернопільської області на спеціалізованих виставкових заходах; створення туристично-інформаційних центрів і пунктів у тих місцях розташування замків, де вони відсутні; розробка комплексу зовнішньої реклами оборонних споруд шляхом встановлення білбордів і вивісок; створення пакету друкованої реклами замків із розміщенням у буклетах карт міст і селищ, у яких вони розташовані.

На сьогоднішній день більшість оборонних споруд Тернопільської області погано збережені та перебувають у критичному стані, тому під тиском великих туристичних потоків починають руйнуватися. Оскільки суспільно-історичні ресурси, на відміну від більшості природних, не здатні до

відновлення, необхідно звернути увагу на визначення рекреаційної навантаженості на такі споруди та ввести норму відвідувачів за день. Із метою збереження та запобігання подальшій руйнації замків Тернопільщини пропонується встановити спеціальні знаки орієнтування для двох чи більше екскурсійних груп, які одночасно перебувають на території об'єкта.

Загалом для розвитку замкового туризму в регіоні та активного використання оборонних споруд у якості туристичних об'єктів органам державної влади необхідно вирішити такі завдання:

- вдосконалення законодавчої бази у сфері туризму;
- зміцнення системи адміністративно-правового регулювання сфери замкового туризму та чітке визначення його правового статусу;
- проведення моніторингу місцевих історико-архітектурних об'єктів, здійснення повного їх переліку й структуризації та внесення до списку Держреєстру нерухомих пам'яток України;
- формування інвестиційних пропозицій у сфері замкового туризму та участь в інвестиційних форумах;
- залучення студентської молоді та місцевого населення до розробки й реалізації проектів розвитку замкового туризму.

Лише в комплексі з усіма перерахованими заходами, обов'язковими до виконання органами державної влади, застосування механізмів впровадження інноваційного туристичного продукту на міжнародний ринок, таких як участь у закордонних виставкових заходах і презентація вітчизняного турпродукту зарубіжним турагентствам, матиме успіх у залученні іноземних туристичних потоків у дестинацію. Адже поступове приведення до ладу занедбаних стародавніх пам'яток, їх покращення й підвищення привабливості привертатимуть увагу туристів, що сприятиме зростанню туристичного попиту.

3.2. Ефективність проекту інноваційного туристичного продукту замкового туризму

Ефективність базової одиниці, тобто туристичного продукту, є одним із найважливіших показників, які враховуються туристичним підприємством при

встановленні ціни туру. Для того, щоб визначити саме економічну ефективність інноваційного туристичного продукту, тобто його рентабельність і прибутковість, необхідно розрахувати наступні фінансові показники:

- постійні та змінні витрати на проектування турпродукту;
- витрати на просування й реалізацію турпродукту;
- податки до бюджету;
- дохід і прибуток від продажу турпродукту.

Процес з'ясування економічної ефективності інноваційного турпродукту на основі вищезазначених показників відбувається в такій послідовності:

- розрахунок собівартості турпродукту;
- розрахунок доданої вартості та загальної ціни турпродукту;
- розрахунок доходу й прибутку від продажу турпродукту;
- власне оцінка економічної ефективності турпродукту, яка здійснюється шляхом порівняння витрат із економічним ефектом як грошовим виразом результату, тобто розраховується відношення кінцевого результату до витрачених ресурсів.

У даному підрозділі випускної кваліфікаційної роботи буде складена калькуляція вартості спроектованого туристичного продукту «Замкові дива Тернопілля» в розрахунку на одного туриста.

Проїзд по всьому маршруту відбуватиметься комфортабельним туристичним автобусом на 30 посадочних місць, орендованим у транспортній компанії Львова «А-Трансфер». Його експлуатація складає 18 грн/км. У вартість оренди включено подачу автобусу, послуги водія та вартість паливо-мастильних матеріалів. У всіх засобах розміщення по маршруту до вартості проживання включено сніданки. Страховий поліс зі страховим покриттям 5000 грн на людину виписаний на всю групу страховою компанією «ERV». Ціна страхування подорожуючих по Україні складає 3,75 грн з людини на день.

Ціна вхідних квитків до замкових споруд і вартість екскурсійного обслуговування варіюються в залежності від популярності та збереженості фортифікаційних пам'яток (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Ціни на вхідні квитки до туристичних об'єктів і вартість екскурсійного обслуговування за програмою

Об'єкт	Ціна вхідних квитків (грн, з людини)	Вартість екскурсійного обслуговування (грн, з групи)
Білокриницький палац	15,00	100,00
Кременецький замок	10,00	140,00
Вишнівецький замковий палац	75,00	300,00
Збараський замок	75,00	300,00
Скалатський замок	28,00	200,00
Теребовлянський замок	18,00	200,00
Скала-Подільський замок	25,00	
Кривченський замок	20,00	
Язловецький замок	10,00	50,00
Бережанський замок	20,00	100,00
Печера Кришталева	25,00	200,00
Катання на катері	25,00	
Оглядіві екскурсії містом:		
Оглядова екскурсія містом Кременець		320,00
Оглядова екскурсія містом Тернопіль		600,00
Оглядова екскурсія містом Теребовля		600,00
Оглядова екскурсія містом Чортків		600,00
Оглядова екскурсія містом Скала-Подільська		300,00
Оглядова екскурсія містом Бучач		600,00
Оглядова екскурсія містом Бережани		150,00

Таким чином, до собівартості інноваційного туристичного продукту «Замкові дива Тернопілля» входять витрати на транспортування, розміщення, харчування, страхування туристів, а також на екскурсійне обслуговування й відвідання туристичних об'єктів (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Розрахунок собівартості туристичної подорожі на одного туриста (грн)

Стаття витрат	День 1	День 2	День 3	День 4	День 5	Всього
Проїзд автобусом по всьому маршруту	135,6	12,6	63,6	106,2	117	435
Проживання (зі сніданками)	225	560	175	260		1220
Харчування (обіди)	100	120	100	100	100	520
Вхідні квитки до об'єктів	100	100	46	70	30	346
Продовження таблиці 3.4						
Екскурсії	28,65	30	53,33	16,66	30	158,64
Страхування	3,75	3,75	3,75	3,75	3,75	18,75
Собівартість туру						2698,39

Окрім собівартості, у ціну туристичного продукту обов'язково закладаються прибуток туроператора й комісійна винагорода турагента, які встановлюються у відсотках до собівартості. Норма прибутку туроператора для

даного турпродукту складає 20%, а агентська комісія – 10%. Ці статті калькуляції туру становлять його додану вартість. Податок до бюджету в розмірі 20% виплачується із загальної вартості туру, яка розраховується як сума його собівартості й доданої вартості. Для визначення кінцевої ціни туристичного продукту необхідно до загальної його вартості додати величину податкових відрахувань (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Розрахунок ціни туристичної подорожі на одного туриста (грн)

Елементи ціни туру		Сума
СОБІВАРТІСТЬ ТУРУ		2698,39
10%	комісійна винагорода турагента	269,84
20%	норма прибутку	539,68
ДОДАНА ВАРТІСТЬ ТУРУ		809,52
ЗАГАЛЬНА ВАРТІСТЬ ТУРУ		3507,91
20%	норма податку	701,58
КІНЦЕВА ЦІНА ТУРУ		4209,49 ≈ 4210

Оцінка економічної ефективності, тобто результативності, проводиться з метою з'ясування того, чи є рентабельним і прибутковим інноваційний туристичний продукт замкового туризму Тернопільщини, та здійснюється за допомогою розрахунку одного з найголовніших її показників – рентабельності продукції. Він відображає відношення прибутку від реалізації продукту до витрат на його виробництво та збут. Для визначення прибутковості туристичного продукту «Замкові дива Тернопілля» необхідно порівняти й розрахувати відношення прибутку, отриманого від продажу туру, до суми витрат на його проектування та реалізацію, для чого передусім здійснюється підсумовування показників собівартості туру та комісійної винагороди агента. Зазвичай норма рентабельності продукції варіюється в межах від 7% до 100%.

$$\text{Рентабельність турпродукту} = \frac{\text{прибуток}}{\text{собівартість} + \text{агентська комісія}} \times 100\%$$

$$\text{Рентабельність турпродукту} = \frac{539,68}{2698,39 + 269,84} \times 100\% = 18,2\%$$

Таким чином, розроблений по замках Тернопільщини тур є результативним, економічно ефективним і як наслідок достатньо прибутковим,

оскільки його рентабельність становить 18,2%.

Висновки д розділу 3

На сьогоднішній день активне використання фортифікаційних споруд у замковому туризмі Тернопільщини дозволить покращити туристичний імідж області та отримати фінансові надходження в місцевий бюджет. Із цією метою в даному розділі було розроблено проект інноваційного туристичного продукту «Замкові дива Тернопілля». Це автобусний тур екскурсійного спрямування, який починається та закінчується у Львові. Він розрахований на 30 осіб рівня сервісу «стандарт» і триватиме 5 днів. Під час туру буде відвідано 16 замкових споруд Тернопільської області, 10 із яких входять до Національного заповідника «Замки Тернопілля», а два – до Кременецько-Почаївського державного історико-архітектурного заповідника та Бережанського державного історико-архітектурного заповідника відповідно.

Ціна такого туру дорівнює 4210 грн з одного туриста. Його рентабельність становить 18,2%, а отже він є достатньо прибутковим, результативним та економічно ефективним.

Серед найперспективніших методів впровадження новоствореного туристичного продукту на міжнародний ринок – участь у закордонних виставкових заходах і презентація вітчизняного турпродукту зарубіжним турагентствам. Це дозволить знайти іноземних посередників та укласти з ними агентські угоди щодо просування й реалізації інноваційного туру, а також зустрітися на одній території з потенційними споживачами. Для того, щоб застосувати на практиці вищезазначені механізми впровадження інноваційного туристичного продукту на міжнародний ринок, необхідно здійснити ряд важливих дій у першу чергу всередині країни на державному рівні, пов'язаних із чітким визначенням правового статусу замкового туризму в Україні, розробкою й реалізацією програм збереження й відновлення історико-архітектурних пам'яток, наданням їм належної підтримки з боку органів місцевої влади, які повинні зробити їх основними атракціями окремих

населених пунктів і краю в цілому, а також із започаткуванням активного використання замкових споруд у туристичній діяльності.

Із метою підвищення привабливості оборонних споруд Тернопільської області в якості стратегічного пріоритету пропонується зазначити розбудову туристичного потенціалу замків Південного Тернопілля, Підволочиського, Бучацького й Чортківського районів, а також окремо Теребовлянського, Бережанського й Кременецького замків, тобто всіх тих історико-архітектурних пам'яток, які входять до програми інноваційного туристичного продукту «Замкові дива Тернопілля». Найголовнішими напрямками діяльності органів державної влади в рамках цього стратегічного пріоритету мають стати: розвиток туристичного продукту замкового туризму, його просування та популяризація, налагодження туристичного простору навколо замків, а також визначення рекреаційної навантаженості на такі споруди та введення норми відвідувачів за день. Ці заходи є обов'язковими до виконання, оскільки вони сприятимуть відновленню, збереженню та запобіганню подальшої руйнації фортифікаційних пам'яток.

ВИСНОВКИ

У багатій історико-архітектурній спадщині України визначне місце належить пам'яткам оборонної архітектури – фортецям, замкам, оборонним храмам, міським укріпленням. Втративши своє функціональне призначення,

замкові комплекси нашої держави зазнали незворотних руйнувань. Деякі джерела надають інформацію про те, що в Україні нараховується близько 5 тис. об'єктів оборонної архітектури, а власне замків – близько 100. У той же час фортифікаційні споруди країни можуть стати не лише цікавими об'єктами туристичної діяльності, але й складовою туристичної інфраструктури, як це має місце у європейських країнах, де понад третина подібних комплексів використовується в готельно-ресторанному господарстві, музейно-виставковій діяльності тощо. За інтенсивністю розвитку замкового туризму серед усіх європейських субрегіонів значно виділяється Західна Європа, країни якої вже давно оцінили економічний ефект від збільшення попиту на власному туристичному ринку завдяки відвідуваності замкових споруд і палаців. Пам'ятки старовини в цих країнах взяті під охорону держави, вони добре освоєні та активно використовуються в туризмі та господарчих цілях.

Отже, замковий туризм – це підвид архітектурно-пізнавального туризму історико-військового спрямування; особливий спеціалізований напрямок туристичної діяльності, мета якого – ознайомлення з архітектурними пам'ятками історії військового спрямування різних регіонів світу. Класифікація ресурсів замкового туризму, тобто оборонних споруд, виглядає наступним чином: давньоруські укріплені міста; міста-фортеці; замки; оборонні монастирі; церкви, костели, синагоги; військові укріплення; сторожеві вежі; оборонні дзвіниці. За ступенем збереженості вони можуть бути незруйнованими, зруйнованими і відновленими, зруйнованими і невідновленими. За цінністю оборонні споруди класифікуються як такі, що мають всесвітнє, загальнонаціональне (державне), регіональне (обласне) або місцеве значення.

У силу історичних причин найбільша кількість замків, придатних для туризму, краще збереглася в Західній Україні (за підрахунками експертів – 90% всіх фортець і палаців держави). Оборонні споруди саме цього регіону виділяються привабливістю, атрактивністю й гарною збереженістю порівняно з

пам'ятками інших областей України. Своїми об'єктами військово-оборонної архітектури славляться Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Рівненська, Чернівецька й Хмельницька області, а також Волинь і Закарпаття. Найпотужнішим потенціалом у сфері замкового туризму володіє Львівська область на чолі зі своїми чотирма фортецями, які входять до маршруту «Золота підкова Львівщини». Однак найбільша кількість замкових споруд України, а саме – 30, розташована на території сучасної Тернопільщини. Це третина від усіх замків, що збереглися до наших днів. Туристичною візитівкою Тернопільської області є Збараський, Кременецький і Бережанський замки, а також Вишнівецький замковий палац. У загальній класифікації замкового туризму виділяється 6 його підвидів, але на території Тернопільської області доступними є лише 4, якими можна зайнятися вже сьогодні. Серед них – замковий екскурсійний, замковий фестивальний, замковий велосипедний і замковий весільний (проведення урочистих церемоній у Збараському замку).

Із метою запобігання подальшій руйнації вцілілих замкових споруд у 2005 році було засновано Національний заповідник «Замки Тернопілля» на базі історико-архітектурного заповідника в Збаражі. Але відсутність власників і реальної державної охорони сприяє подальшому нищенню тих пам'яток оборонної архітектури, які вже перебувають у стані руйнації, перетворенню їх на смітники й звалища будівельного каменю. Винищення більшовиками родових маєтків аристократії та їх націоналізація призвели до часткового руйнування всіх замкових споруд (прямого та опосередкованого – шляхом перетворення їх на школи, будинки культури, адміністрації).

Вийти на новий рівень розвитку замковому туризму України допоможе розробка інноваційного туристичного продукту на внутрішньому ринку, який відкриє великий за розміром сегмент внутрішніх туристів та іноземців. Серед основних зацікавлених сторін у проектуванні, просуванні та реалізації турпродукту замкового туризму Тернопільської області слід виділити споживачів, конкурентів, інвесторів, громадськість, органи державної влади та підприємницький сектор у галузі туристичного бізнесу.

Із цією метою в третьому розділі випускної кваліфікаційної роботи запропоновано проект інноваційного туристичного продукту замкового туризму під назвою «Замкові дива Тернопілля». Це автобусний тур екскурсійного спрямування, який починається й закінчується у Львові та пролягає територією Тернопільської області. Він розрахований на 30 осіб рівня сервісу «стандарт» і триватиме 5 днів. Ціна такого туру, під час якого буде відвідано 16 замкових споруд, дорівнює 4210 грн з одного туриста. Його рентабельність становить 18,2%, а отже він є економічно ефективним. Серед найперспективніших методів впровадження новоствореного туристичного продукту на міжнародний ринок – участь у закордонних виставкових заходах і презентація вітчизняного турпродукту зарубіжним турагентствам.

Як було зазначено вище, Тернопільська область має значний потенціал щодо розвитку замкового туризму, але більшість замків потребує реставрації. Тому для відновлення, збереження й ефективного використання в туризмі замкових споруд Тернопільщини та Західної України в цілому необхідно:

- створити локальний центр управління фортифікаційними спорудами;
- провести інвентаризацію та здійснити якісно-кількісну оцінку наявних історико-архітектурних ресурсів;
- забезпечити реалізацію на території регіону державної інвестиційної політики щодо надання фортець у довгострокову оренду;
- регулярно проводити фестивалі та інші масові заходи на території замків.

Отже, перспектива подальшого використання об'єктів оборонної архітектури Тернопільської області в туристичній діяльності можлива лише за умов їх реконструкції, обладнання необхідним рівнем сервісу та передусім надання їм належної державної охорони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм: Закон України від 15 вер. 1995 р. №324/95-ВР.
2. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 чер. 2000 р. №1805-III.

3. Про державний історико-архітектурний заповідник у м. Збаражі Тернопільської області: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лют. 1994 р. №78.
4. Про надання Державному історико-архітектурному заповіднику у місті Збаражі статусу національного: Указ Президента України від 15 січ. 2005 р. №35/2005.
5. Авсієвич А.В. Вдосконалення законодавства про охорону культурної спадщини. *Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України*: матеріали II науково-краєзнавчої конференції Меджибіж. 2009. С. 39–45.
6. Балашова Р.І. Розвиток методів оцінки ефективності діяльності туристичних підприємств. *Вісник ДІТБ «Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому»*. 2010. №12. С. 99–108.
7. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2011. 395 с.
8. Білецька І.М. Сучасний стан і перспективи розвитку замкового туризму в Україні. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*: зб. наук. праць. Київ: НАУ, 2011. №31. С. 104–112.
9. Бордун О.Ю., Білоус С.В. Стан і перспективи замкового туризму в контексті стратегічного розвитку туристичної галузі західного регіону України. *Економіка. Управління. Інновації*. Львів: Львівський національний ун-т ім. І.Франка, 2011. №2 (4). С. 124–132.
10. Бурма В.О. Замки Тернопільщини. Тернопільський енциклопедичний словник. Тернопіль: видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2009. 696 с.
11. Бурма В.О., Лавренюк В.А., Радзієвський В.О. Тернопільщина туристична: путівник. Тернопіль: Джура, 2009. 96 с.
12. Вечерський В.В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України. Київ: НДІТІАМ, 2012. 592 с.

13. Гаськевич О., Томчук В., Мервінський Р., Римар С., Оринчин О. Замки Західної України: путівник / упоряд. Томчук В. Львів: ТОВ «Аз-Арт», 2009. 96 с.
14. Горбик В.О., Денисенко Г.Г. Проблеми дослідження й збереження пам'яток історії та культури в Україні. *Український історичний журнал*. 2013. №3. С. 143–151.
15. Грабар Т.Д., Майстерчук Т.П. Збереження об'єктів культурної спадщини на прикладі Національного заповідника «Замки Тернопілля». *Журнал «Галицька брама. Замки Тернопілля»*. Львів: вид-во «Центр Європи», 2007. №5–6 (149–150). С. 2–4.
16. Гуркіна Г.О., Сердюк О.В. Замки та фортеці України. Харків: Торсінг плюс, 2009. 95 с.
17. Данилейко В.М. Археологічна Збаражчина. *Часопис «Галицька брама»*. Львів: вид-во «Центр Європи», 2009. №1–3 (109–111). С. 6–7.
18. Данилейко В.М. Національний заповідник «Замки Тернопілля». *Збірник праць НТШ*. Тернопіль: Терно-граф, 2013. №8. С. 180–189.
19. Данилейко В. М. Село Кривче та замок Концьких згідно з новими архівними та іконографічними даними. Збараж: Видання Національного заповідника «Замки Тернопілля», 2018. №8. С. 244–251.
20. Добрянський В. Особливості і специфіка будівництва та реконструкції оборонних споруд Чортківського замку XVII ст. *Археологія & фортифікація Середнього Подністров'я*: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 134–136.
21. Жан Мески. Замки / перевод с французского Овчинниковой В.Г. Москва: ООО «Издательство Астрель», 2009. 80 с.
22. Іванов О. Замки та палаци Західної України: історія, культура, туризм (історико-архітектурні пам'ятки замкового мистецтва). Київ: Наш світ; Укргеодезкартографія, 2014. 190 с.
23. Івченко А.С., Пархоменко О.А. Україна. Фортеці, замки, палаци. Київ: Картографія, 2009. 600 с.

24. Куриляк В. Перспективи розвитку замкового туризму на Тернопільщині. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка*. 2010. № 2. С. 23–31.
25. Лесик О. В. Замки та монастирі України. Львів: Світ. 176 с.
26. Липа К. Під захистом мурів: фортеці та замки України (з історії української фортифікації Х–XVII століття). Київ: Наш час, 2008. 184 с.
27. Лисий І., Чорна Л. Перспективи розвитку замкового туризму на території Опілля. *Проблеми й перспективи розвитку науки на початку III тисячоліття в країнах СНД: матеріали V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*. Переяслав-Хмельницький, 2012. С. 66–67.
28. Мазаракі А.А., Ткаченко Т.І., Мельниченко С.В. Туристські дестинації (теорія, управління, брендинг): монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. 388 с.
29. Макарчук Н.Й. «Національний заповідник «Замки Тернопілля» – провідний науково-реставраційний і туристичний заклад Тернопільщини». *Замки Тернопілля – невід’ємна складова історико-культурної спадщини України: матеріали науково-практичної конференції*. Збараж: Видання Національного заповідника «Замки Тернопілля», 2016. С. 52–58.
30. Макарчук Н.Й. Специфіка науково-дослідницької діяльності Національного заповідника «Замки Тернопілля». *Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля»*. 2011. № 2. С. 146–158.
31. Мацюк О. Замки й фортеці Західної України. Львів: вид-во «Центр Європи», 2009. 200 с.
32. Мельник І. 120 фортець Тернопільщини. *Журнал «Галицька брама. Замки Тернопілля»*. Львів: вид-во «Центр Європи», 2007. №5–6 (149–150). С. 9–36.
33. Мороз В. Замки й фортеці Тернопілля. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 160 с.
34. Мороз В. Замки Тернопілля. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 176 с.

35. Набока М. Приватна старовина: як можна врятувати старовинні замки та палаци України. *Громадський захисник*. 2010. С. 10–14.
36. Олещук С., Сохацький М. Оборонні замки Борщівщини. *Журнал «Галицька брама. Замки Тернопілля»*. Львів: вид-во «Центр Європи», 2007. №5–6 (149–150). С. 5–8.
37. Омельчук Б.А. Вивчення, збереження та використання замків і фортець Західної України. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. Львів: вид-во Львівської політехніки, 2012. №724. С. 184–190.
38. Омельчук Б.А. Замки Західного Поділля як об'єкти пам'ятко-охоронної діяльності. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. Львів: вид-во Львівської політехніки, 2012. №724. С. 168–172.
39. Омельчук Б.А. Охорона та використання замків і фортець Західної України: історичний аспект. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. Львів: вид-во Львівської політехніки, 2012. №724. С. 74–80.
40. Омельчук Б.А. Шляхетські замки Західного Поділля у світлі архітектурно-археологічних досліджень. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. Львів: вид-во Львівської політехніки, 2013. №752. С. 30–34.
41. Парацій В. Пам'ятки фортифікаційного мистецтва Опільського краю. Замчища: просторова локалізація об'єктів. *Опілья як етноісторична цілісність: матеріали науково-теоретичної конференції*. Тернопіль: Джура, 2018. С. 31–47.
42. Петровський О.М. Проблеми збереження та використання замків Тернопілля: ретроспектива та сучасне вирішення. *Замки Тернопілля – невід'ємна складова історико-культурної спадщини України: матеріали науково-практичної конференції*. Збараж: Видання Національного заповідника «Замки Тернопілля», 2016. С. 124–130.
43. Підставка Р.В. Витоки мурованого оборонного будівництва середнього Подністров'я: Язловець. *Археологія & фортифікація Середнього Подністров'я: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 148–152.

44. Підставка Р.В. Проблеми реставрації, пристосування та збереження історико-культурних пам'яток Національного заповідника «Замки Тернопілля». *Сівєричина в історії України*. – 2012. №5. С. 26–29.
45. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні: навч. посібник. Київ: Центр учбової літ-ри, 2007. 432 с.
46. Савостіна Л.Є., Попельницький О.О. Проблеми формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України. *Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень*. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2011. №6. С. 504–513.
47. Строцень Л.Д. Археологічні дослідження замків Тернопілля. *Волино-Подільські археологічні студії*. Луцьк, 2012. С. 192–196.
48. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 463 с.
49. Трубчанінов С.В. Країна замків і фортець. Кам'янець-Подільський: вид-во «Оіюм», 2007. 56 с.
50. Федорів Т.В. Власники Чортківського замку: питання переходу власності. *Археологія & фортифікація Середнього Подністрів'я*: збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 145–148.
51. Чайка В. Збаразький та інші пізньосередньовічні замки Тернопільщини як пам'ятко-охоронні об'єкти. *Вісник Буковинського центру археологічних досліджень при ЧНУ ім. Ю.Федьковича*. Чернівці, 2010. №4. С. 324–332.
52. Dwyer, Larry, R.Mellor, Z.Livaic, D.Edwards, C.Kim. Attributes of Destination Competitiveness: a Factor Analysis. *Journal of Tourism Analysis*. 2008. №9. P. 145–157.
53. Leiper N. *Tourism Management*. 3d ed. Sidney: Pearson Education Australia, 2008. 326 p.
54. Mossberg L.A. Marketing Approach to the Tourist Experience. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 2009. №1. P. 89–99.
55. Vanhove N. *The Economics of Tourism Destinations*. London: Elsevier

Butterworth Heinemann, 2012. 251 p.

Інтернет-ресурси:

56. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org>

57. Сайт Національного заповідника «Замки Тернопілля». URL: <http://nzst.com.ua>

58. Сайт Тернопільської обласної державної адміністрації. URL: <http://www.oda.te.gov.ua>

59. Туристична бібліотека. URL: <http://tourlib.net>

60. World Tourism Organization UNWTO. URL: <http://www.unwto.org>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Київський національний торговельно-економічний
університет
Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу
Кафедра туризму та рекреації**

ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

**Збірник наукових статей студентів, які здобувають освітній
ступінь «магістр» за спеціальностями
073 «Менеджмент» (спеціалізація «Туристичний
та курортно-рекреаційний менеджмент»),
242 «Туризм» (спеціалізація «Міжнародний
туристичний бізнес»)**

Частина 2

Київ 2019

Продовження додатку А

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
------------	---

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС

ГЕРАСИМЕНКО В.

Особливості розвитку франчайзингової системи в туристичному бізнесі та за кордоном.....	6
---	---

ЗАКАРЛЮКА А.

ADS-системи у міжнародному туропереїтингу.....	11
--	----

ЛИТВИНЕНКО А.

Концептуальні засади формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту на ринку ЄС.....	18
--	----

ОЛЕХ А.

Сутність національного туристичного продукту та особливості його просування на міжнародний ринок.....	24
---	----

ПІЗНЮР М.

Проектування та просування івент-продукту на туристичний ринок.....	29
---	----

РЕБЕНКО А.

Замкові споруди Тернопільщини як ресурси розвитку замкового туризму в Західній Україні.....	34
---	----

УЗУН В.

Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Вінницькій області.....	41
---	----

ЧУЖИНОВА Ю.

Проектування та просування продукту культурно-пізнавального туризму м. Березань на міжнародний ринок.....	47
---	----

ТУРИСТИЧНИЙ ТА КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

БУРЕНОК К.

Теоретичні концепції та методи управління доходами туристичного оператора.....	52
--	----

ГНИЛЕНКО Д.

Формування продуктової політики туристичного підприємства.....	58
--	----

КАНАЄВА А.

Формування системи лояльності туристичного підприємства.....	65
--	----

КОВАЛЕНКО С.

Управління економічною ефективністю діяльності туристичного підприємства.....	71
---	----

КРИМАРЕНКО Д.

Диверсифікація продуктового портфеля туристичного підприємства.....	78
---	----

3. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу: навч. посіб. / Смаль І.В. – Ніжин : Ніжин. держ. ун-т імені Миколи Гоголя. – 2010. – 336 с.
4. Шаповалова І. Будущее event-маркетинга / И. Шаповалова / Страница «Статьи» сайта Advertology – Наука о рекламе – 2005. – [Електронний ресурс]. – URL : <http://www.advertology.ru/article17171.htm>
5. Getz D. Event tourism: Definition, evolution, and research // Tourism Management. – 2008. – №29. – [Електронний ресурс]. – URL : <https://pdfs.semanticscholar.org/.../d2fcb661f403f7a533d0...>
6. Thomas O., Hermes B., Loos P. Reference model-based event management // International Journal of Event Management Research. Volume 4, Number 1, 2008. – [Електронний ресурс]. – URL : www.coris.uniroma1.it/sites/.../14.22.15_Thomas%20O.pdf

Робота виконана під науковим керівництвом д. е. н, професора ТКАЧЕНКО Т.І.

ЗАМКОВІ СПОРУДИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ ЯК РЕСУРСИ РОЗВИТКУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

**РЕБЕНКО А., 2 курс (ОС «магістр») ФРГТБ КНТЕУ,
спеціальність «Туризм», спеціалізація «Міжнародний туристичний бізнес»**

У статті надано визначення замковому туризму як особливому напрямку архітектурно-пізнавального туризму історико-військового спрямування, розроблено його класифікацію в залежності від мети відвідування об'єкта. Визначено сутність і види замкових комплексів. Проаналізовано поширення, стан збереженості та можливості використання замкових комплексів Тернопільської області в туристичній індустрії.

The article provides the definition of castle tourism as a special direction of architectural and cognitive tourism of the historical and military direction, its classification is developed depending on the purpose of the visit of the object. The essence and types of castle complexes are defined. The distribution, safety and possibilities of using the castle complexes of the Ternopil region in the tourism industry are analyzed.

Актуальність дослідження. Актуальність обраної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день тематика культурно-пізнавальних турів, зокрема відвідання замків, користується популярністю серед туристів. Замковий туризм є найбільш масовим і доступним для різних соціальних і вікових груп населення. Дослідження способів використання існуючих оборонних споруд у замковому туризмі є сьогодні одним із найважливіших пріоритетів розвитку регіонального туризму в Тернопільській області, оскільки це призведе до поліпшення туристичного іміджу дестинації, створення нових робочих місць і значних фінансових поповнень місцевого бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями вивчення й дослідження замкового туризму в Україні займалися такі науковці й вчені, як М. Рутинський, О. Бейдик, І. Смаль, В. Петранівський, Т. Божук, І. Білецька, І. Лисий, Г. Симочко, Т. Шпарага, І. Пустиннікова, В. Вечерський, О. Годованюк, Ю. Асеев, С. Безсонов, Б. Тимошук, К. Терещук, В. Вуйцик та інші.

Сучасні публікації щодо проведення екскурсій замками Західної України були видані у дев'яностих роках після розпаду СРСР. На сьогоднішній день популярними є наукові публікації: В. Кравціва, який запропонував нову методику оцінки історико-культурних ресурсів туристичної дестинації; О. Мацюка та О. Лесика, які розробили класифікацію оборонних споруд.

Мета дослідження. Мета статті полягає в дослідженні аспектів розвитку замкового туризму та реалізується через вирішення наступних завдань: визначення напрямів і видів замкового туризму; з'ясування сутності замкових споруд та їх класифікація; аналіз можливостей використання замкових комплексів у туристичній індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У багатій історико-архітектурній спадщині України визначне місце належить пам'яткам оборонної архітектури – фортецям, замкам, оборонним храмам, міським укріпленням [5, с. 74].

Потреба в обороні краю з кожною наступною епохою видозмінювала архітектурну монументальність оборонних споруд країни. Завдяки цьому на місці давніх дерев'яно-земляних укріплень давньослов'янських градів з'являються кам'яні укріплення княжих резиденцій і палаців, а згодом – укріплені династичні замки та садиби господарів краю. Але з часів Київської держави і Галицько-Волинського князівства оборонні споруди у первісному стані не збереглися [5, с. 75].

Із більшості міст-фортець, замків та оборонних дворів на сьогодні не залишилося й сліду. Мають місце, в основному, лише рештки валів і ровів та архівні й археологічні матеріали, що містять відомості про них. У силу історичних причин найбільша кількість замків краще збережена в Західній Україні. На сьогоднішній день вчені та науковці працюють над складанням каталогу оборонних споруд України, які існували від найдавніших часів до кінця XVIII ст. До цих споруд відносяться давньоруські укріплені городи, міста-фортеці, замки, оборонні монастирі, військові табори, сторожеві вежі, оборонні дзвіниці тощо. В Україні нараховується близько 5000 таких об'єктів, а власне замків – близько 100, третина з яких (а саме 30) розташована в Тернопільській області.

Замковий туризм – це підвид архітектурно-пізнавального туризму історико-військового спрямування; особливий спеціалізований напрямок туристичної діяльності, мета якого – ознайомлення з архітектурними пам'ятками історії військового спрямування різних регіонів світу. Загальна класифікація напрямів замкового туризму полягає у меті відвідування певного об'єкту. Цю класифікацію можна представити у такому вигляді:

1. Екскурсійна подорож із метою ознайомлення: короткострокове перебування на території замку з метою візуального ознайомлення з ним; зазвичай такі тури проводяться найбільш відомими та видовищними місцями з унікальною історією.
2. Подорож із метою наукових досліджень: довгострокове перебування на території об'єкта з метою вивчення особливостей його архітектури; зазвичай такі тури проводяться науковими діячами.
3. Подорож із метою короткочасного проживання на території замку.
4. Подорож із метою відвідування фестивалів і культурних заходів на території замку.
5. Подорож із метою дегустації вин та інших міцних алкогольних напоїв, які впродовж багатьох років зберігаються в підвалах більшості замкових споруд.
6. Весільна подорож до замку з метою проведення урочистої церемонії.

Дуже важливе значення для розвитку замкового туризму мають елементи туристичної інфраструктури, яка є головним чинником ефективного використання туристичних ресурсів.

Перш за все, головну та найважливішу роль відіграє транспорт, бо без наявності транспортних шляхів неможливо дістатися до туристичного об'єкта. Яким би привабливим не був туристичний ресурс, але в першу чергу його відвідання значною мірою залежить від можливості вільного доступу туриста до нього. Якщо до туристичного ресурсу немає зручної дороги, то масове відвідування об'єкта стає нелегким, а часто – взагалі неможливим.

Що стосується закладів розміщення, то слід відзначити, що дуже часто їх будують саме у фортецях, замках і палацах. Вони обладнані як готелі категорії «люкс». Їх розташовують саме тут, тому що в таких мальовничих районах майже немає інших можливостей для розміщення приїжджих. Такий підхід до організації замкового туризму є дуже зручним, він дає можливість туристам краще відчутися певну епоху. Не менш важливим елементом туристичної інфраструктури є заклади харчування. Найбільшою популярністю при організації замкового туризму користуються кафе, їдальні та ресторани.

Ще одним елементом інфраструктури замкового туризму є екскурсійні бюро або компанії, які надають послуги туристичного супроводу на території об'єктів відвідування, доповнюючи це методичними прийомами показу-розповіді. Зазвичай такі послуги можна замовити прямо в замок, адже більшість об'єктів оборонної архітектури знаходяться в державній або комунальній власності та функціонують як установи, де працюють наймані працівники. У їх складі – і наукові співробітники, і гіді-перекладачі, і екскурсоводи, які власне і надають туристам послуги екскурсійного обслуговування.

Серед елементів додаткової туристичної інфраструктури – кіоски із сувенірною продукцією, що продають речі із символікою об'єкта, а також туристичні карти й путівники.

Замковий туризм задовольняє різноманітні потреби туриста, а саме:

- інтелектуальні (пізнання, навчання, естетизм);
- фізіологічні (власне відпочинок);
- специфічні (хобі, робота);
- емоційні (розваги, видовища, святкування).

Свої інтелектуальні потреби турист може задовольнити завдяки проведеним екскурсіям. Саме екскурсії сприяють цілісному сприйняттю об'єкта, можливості його всебічного пізнання й візуального ознайомлення з ним.

Фізіологічні потреби, а саме відпочинок, задовольняються під час короткочасного проживання на території об'єкта, що дає можливість незвичайного, оригінального проведення дозвілля та вільного часу.

Специфічні потреби пов'язані з професійною діяльністю або хобі туриста.

Також замковий туризм може задовольнити емоційні потреби під час відвідування фестивалів чи інших культурних заходів на території замку.

Основним ресурсом розвитку замкового туризму виступають замки. Замкові комплекси являють собою укріплену територію з житловими, господарськими, культовими, військовими будівлями, зазвичай оточену об'єктами та спорудами оборонного типу – валами, ровами, мурами, бастіонами, вежами.

Як і будь-який вид туризму, туристичний ресурс також має підвиди. Ресурс розвитку замкового туризму, тобто оборонна архітектура, не є виключенням і також має свою класифікацію. Доктор історичних наук О. Мацюк розробив таку класифікацію оборонних споруд:

- давньоруські укріплені городи;
- міста-фортеці; замки;
- оборонні монастирі;
- церкви, костели, синагоги;
- військові укріплення; сторожеві вежі;
- оборонні дзвіниці [5, с. 76].

Науковець О. Лесик запропонував класифікувати всі замкові споруди України за їх придатністю для розміщення в них різноманітних приміщень, а саме туристичних закладів і закладів відпочинку. Спираючись на аналіз історичної цінності замків, особливостей їх розташування й технічного стану, а також на опис прилеглих ландшафтів, особливостей об'ємно-просторових та архітектурно-планувальних рішень, на дослідження сучасного використання та економічної доцільності пристосування цих пам'яток до сучасних реалій, усі оборонні споруди України поділяються на охоронно-функціональні класи) [3, с. 131].

До кожного з функціональних класів вчений навів приклади оборонних споруд усієї України (рис. 1).

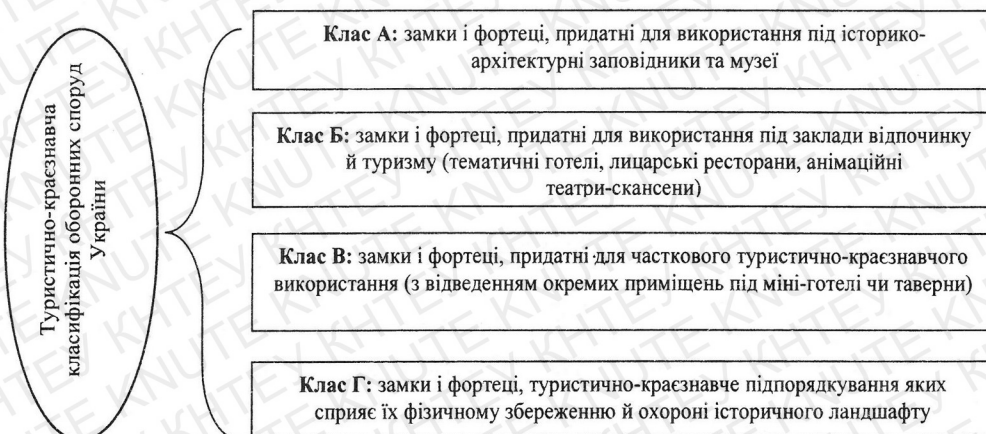

Рис. 1. Туристично-краєзнавча класифікація оборонних споруд України (за О. Лесиком)

Спираючись на дослідження науковця, замкові споруди Тернопільської області також можна прокласифікувати за наявними класами:

1. До класу А слід віднести таку пам'ятку архітектури Тернопільської області як музей у замку Теребовлі.

2. До класу Б – замки, придатні для використання під:

- замки у Бережанах, Гусятині;
- відпочинкові пансіонати: замки в Збаражі, Микулинцях, монастирі в Гусятині;
- туристичні притулки: замки в Золотому Поточі, Сидорові, Микулинцях.

3. До класу В слід віднести:

- замкові споруди, які можна використовувати під туристичні заклади й заклади відпочинку, але неповністю: замки в Кудринцях, Скалі-Подільській, Скалаті, монастир бернардинців у Бережанах;
- пам'ятки архітектури, поруч із якими можна зводити готелі, турбази, бази відпочинку: замки в Підзамочку, Кременці.

4. До класу Г – пам'ятки оборонної архітектури, що використовуються під історико-архітектурні заповідники, музеї, навчальні заклади, санаторії, дитячі інтернати, культурно-освітні установи, діючі комплекси монастирів.

За ступенем збереженості замки можуть бути незруйнованими, зруйнованими і відновленими, зруйнованими і невідновленими. За цінністю вони можуть мати всевітнє, загальнонаціональне (державне), регіональне (обласне) та місцеве значення.

Класифікація замкових споруд за архітектурним стилем передбачає їх поділ на споруджені в давньоруському, готичному, ренесансному та інших стилях (табл. 1).

Таблиця 1

Замкові комплекси Тернопільської області

№	Назва	Період спорудження	Стан збереження	Туристична інфраструктура	Сучасне використання
1	Бережанський замок	1554 р.	Добре збережений, наявні 3 башти, знаходиться на стадії реставрації	Слабо розвинута	Входить до історико-архітектурного заповідника в м. Бережани

№	Назва	Період спорудження	Стан збереження	Туристична інфраструктура	Сучасне використання
2	Білокриницький палац	XIX ст.	Добре збережений	Слабо розвинута	Приміщення Кременецького лісотехнікуму
3	Біщенський оборонний костел	XVI ст.	Руїни, зберігся головний фасад	Відсутня	Не використовується
4	Буданівський замок	XVII ст.	Погано збережений, є 2 башти й казармові корпуси	Відсутня	Приміщення психлікарні
5	Бучацький замок	1379 р.	Руїни, збереглися фрагменти стін і веж	Відсутня	Не використовується
6	Висічківський замок	XVII–XVIII ст.	Руїни, збереглися 2 башти та підвали	Відсутня	Не використовується
7	Вишнівський замковий палац	XVIII ст.	Добре збережений, відреставрований	Розвинута	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
8	Збарзький замок	Середина XVII ст.	Добре збережений, відреставрований	Розвинута	Є осередком Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
9	Залозецький замок	1516 р.	Руїни, збереглися фрагменти оборонних стін, окремі частини підземелля	Відсутня	Не використовується
10	Золотопотіцький замок	1568–1631 рр.	Погано збережений, частково зруйнований, збереглися 3 кутових вежі, надбрамна вежа, стіни	Відсутня	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
11	Кривченський замок	XVII ст.	Добре збережені 2 башти та мур між ними	Відсутня	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
12	Кременецький замок	XIII–XVI ст.	Погано збережений, напівзруйнований, збереглися надбрамна вежа, в'їзна арка, бічні оборонні мур	Слабо розвинута	Входить до Кременецько-Почаївського історико-архітектурного заповідника
13	Кудринський замок	Початок XVII ст.	Руїни 2 башт і 3 стін	Відсутня	Не використовується
14	Личківський замок	XV ст.	Добре збережений, ведуться відновлювальні роботи	Відсутня	Знаходиться у приватній власності
15	Микулинецький замок	XVI–XVIII ст.	Погано збережений, напівзруйнований, збереглися оборонні мур, в'їзди з арочним проїздом	Відсутня	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
16	Новосілківський замок	XVII ст.	Руїни Вежі Володівського	Відсутня	Не використовується
17	Фортця Святої Трійці	1692 р.	Руїни, збереглися 2 надбрамні башти, напівзруйнована дозорна вежа Пуласького, система земляних бастионів	Відсутня	Не використовується
18	Підзамочківський замок	1600 р.	Погано збережений, напівзруйнований, є оборонні мур, арка південного в'їзду, залишки веж і земельного валу	Відсутня	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»

№	Назва	Період спорудження	Стан збереження	Туристична інфраструктура	Сучасне використання
19	Сидорівський замок	XVII ст.	Погано збережений, напівзруйнований, збереглася лише північна частина замку	Відсутня	Не використовується
20	Скалатський замок	1630 р.	Добре збережений, наявні 4 башти, знаходиться на стадії реставрації	Розвинута	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
21	Скала-Подільський замок	1518 р.	Погано збережений, напівзруйнований, збереглися Порохова вежа, частина оборонних мурів і рештки палацу	Відсутня	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
22	Струсівський палац	XVIII ст.	Добре збережений, відреставрований	Відсутня	Не використовується
23	Теребовлянський замок	1631 р.	Погано збережений, напівзруйнований, реставрується	Розвинута	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
24	Тернопільський замок	1540–1548 рр.	Добре збережений, відреставрований	Слабо розвинута	Приміщення спортшколи
25	Токівський (Ожиговецький) замок	XVI ст.	Погано збережений, напівзруйнований, збереглися залишки п'ятикутної вежі й частина фортечного муру	Відсутня	Не використовується
26	Чортківський замок	1610 р.	Добре збережений, підготовка до реставрації	Слабо розвинута	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
27	Червоногородський замок	XVII–XIX ст.	Руїни 2 башт	Відсутня	Не використовується
28	Язловецький замок	XIV–XVIII ст.	Погано збережений, напівзруйнований, залишки високих стін	Розвинута	Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля»
29	Ягільницький замок	1630 р.	Добре збережений, частково реставрований	Відсутня	Не використовується
30	Янівський замок	XVII ст.	Руїни, збереглися мурі зі стрільницями та башта	Відсутня	Не використовується

Сучасний стан збереженості замкових комплексів України викликає занепокоєння з боку держави, а саме у спеціальних органів і структур, які створенні для охорони та реставрації пам'яток історії та культури. Наукові інститути (Укрпроектреставрація, НДІТІАМ) впродовж багатьох років ведуть науково-дослідні та проектні розробки з реставрації фортифікаційних споруд України. Однак, реконструкція неможлива без надійного фінансового забезпечення, тому досить часто відновлювальні роботи затягуються на тривалий час.

Для провадження ефективної діяльності системою збереження та відновлення оборонних споруд необхідно здійснювати належне фінансування з Державного бюджету

України, місцевих бюджетів і позабюджетних коштів, а саме за рахунок місцевих зборів, банківських кредитів, благодійних внесків, спонсорської допомоги, грантів міжнародних фондів та організацій, власних коштів туристичних підприємств та інвесторів [1, с. 74]. Надходження інвестицій у цю сферу може забезпечити розробка державної програми відродження та ефективного використання замкових комплексів. Оскільки пам'яткам цього виду неможливо повернути первісне призначення, відновлені об'єкти доцільно використовувати під музеї, картинні галереї, музейно-анімаційні та готельно-ресторанні комплекси.

Найяскравіший досвід реалізації туристичного продукту замкового туризму має Європа, адже найбільша кількість придатних для туризму замкових споруд, які збереглися майже в первісному вигляді до наших днів, розташована саме в цьому регіоні світу.

За інтенсивністю розвитку замкового туризму серед усіх європейських субрегіонів значно виділяється Західна Європа, країни якої вже давно оцінили економічний ефект від збільшення попиту на власному туристичному ринку завдяки відвідуваності замкових споруд і палаців. Пам'ятки старовини в цих країнах взяті під охорону держави, вони добре освоені та активно використовуються в господарчих цілях.

На сьогоднішній день, за відомостями ЮНВТО, понад 2/3 замків Європи та світу успішно відновлені та використовуються в галузі туризму. Оборонні споруди облаштовують під туристичні заклади шляхом їх пристосування під засоби розміщення та оздоровлення, через відкриття у них закладів харчування та сувенірних магазинів і кіосків, шляхом організації виставок музейних експозицій у залах оборонних споруд, а також проводять на їх території фестивалі й культурні заходи, весільні та інші урочисті церемонії, наукові конференції та симпозиуми.

Висновки. Упродовж історичного розвитку на території Західної України зводились різні види оборонних споруд. Із плином часу вони втратили своє первісне функціональне призначення. Але в сучасній економіці замкові комплекси завдяки високій архітектурній цінності можуть ефективно використовуватись як туристичні об'єкти й елементи туристичної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Горбик В.О., Денисенко Г.Г. Проблеми дослідження та збереження пам'яток історії та культури в Україні / Праці Центру пам'яткознавства. – 2013. – Вип. 24, К. – С.73-77.
2. Иванов О. Замки і палаци Західної України: історія, культура, туризм (історико-архітектурні пам'ятки замкового мистецтва). – Київ: Наш світ; Укргеодезкартографія, 2014. – 245 с.
3. Іващенко А.В., Маценко А.А. Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні. / Молодий вчений. – 2017. – № 3 (43). – С. 131-134.
4. Лесик О. В. Замки та монастирі України. – Львів: Світ.2012. – 176 с.
5. Омельчук Б. А. Вивчення, збереження та використання замків і фортець Західної України / Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2012. – № 724. – С. 74-80.
7. Leiper N. The framework of tourism / Annals of Tourism Research. URL: <https://franciscodosanjose.files.wordpress.com/2013/12/leiper.pdf>
8. Medlik S. Dictionary of travel, tourism and hospitality. 3rd ed. Taylor and Francis, 2012. 287 p.

Робота виконана під науковим керівництвом к.п.н, доцента КЛІМОВОЇ А.М.

Аналіз ресурсів замкового туризму Тернопільської області

Назва	Характеристика ресурсу замкового туризму
	<p>Доступність: розташований у Бережанському районі в глибокій заболоченій річковій долині, на острові, утвореному двома рукавами річки Золота Липа. Гарно доступний, неподалік, за 350 м, знаходиться залізничний вокзал «Бережани». Громадським транспортом можна дістатися на маршрутних таксі зі Львова чи Тернополя до Бережан, а потім від автостанції через міст у східному напрямку до замку 2 хв пішки.</p> <p>Привабливість, атрактивність: добре збережений, знаходиться на стадії реставрації, але відновлювально-ремонтні роботи йдуть дуже повільно за браком коштів. Збережено 3 бастей. Не приваблює погляд, так як є дуже обшарпаним. Гарно виглядають пейзажі навколо нього, адже споруда зведена в мальовничому місці.</p> <p>Комерціалізація: гроші замок заробляє на вхідних квитках (5–10 грн), екскурсійному обслуговуванні туристичних груп (50–100 грн), послугах з фото- та відео-зйомки, продажу сувенірів та вхідних квитках на фестивалі, що проводяться на території замку.</p> <p>Негайні потреби: реконструкція західних будівель, відбудова частини замкового муру, яка завалилася в 2011 році, наповнення експозиції замку.</p>
	<p>Доступність: гарно доступний, розташований біля дороги в Кременецькому районі. Дістатися до нього можна громадським транспортом: з Тернополя чи Дубно доїхати до Білокриниці (тут є автобусна зупинка). Від автостанції до палацу можна дійти пішки, це недалеко. За 5 км від Білокриниці розташована залізнична станція «Кременець».</p> <p>Привабливість, атрактивність: добре збережений, візуально атрактивний, приваблює погляд. Збудований в англо-готичному стилі з елементами ренесансу. Комплекс потопав в зеленому вбранні навколишнього дендропарку з фонтаном і ставом.</p> <p>Комерціалізація: зараз у приміщенні палацу розташований Кременецький державний лісотехнічний коледж разом із парком і гуртожитками. Гроші палац заробляє на вхідних квитках до музею, розташованого в приміщенні будівлі.</p> <p>Негайні потреби: облаштування прилеглої території, приведення до ладу скульптур, розташованих біля коледжу, доповнення експозиції музею.</p>
	<p>Доступність: розташований у Бережанському районі. У с. Біще є автобусна зупинка, сюди ходить автобус з Тернополя. Але костел є погано доступним, адже дістатися до нього громадським транспортом можна лише два рази на день (рано вранці та пізно ввечері). Найближча залізнична станція – Бережани – за 17 км від Біще.</p> <p>Привабливість, атрактивність: не приваблює погляд, перебуває в стані руйнації, всередині костелу нічого немає, він пустує через те, що на сьогоднішній день в селі немає римо-католиків і про його відродження як релігійної святині мова не йде. Зберігся декор навколо головного входу в храм. Від вівтаря нічого не зберіглося, проте по іконах, свічках і квітах видно, що час від часу сюди навідуються віруючі.</p> <p>Комерціалізація: гроші костел ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення хоча б усередині можна заробляти гроші шляхом продажу церковного краму, сувенірів.</p> <p>Негайні потреби: реконструкція костелу, відбудова даху, реставрація декору, видалення всередині приміщення наслідків пожежі 1944 року, здійснення ремонту, наповнення костелу іконами та іншими церковними речами, відновлення церковної діяльності костелу.</p>

<p>Доступність: розташований у Теробовлянському районі. Погано доступний, адже він височить на Замковій горі, підступи до якої ускладнюють природні перешкоди. Дістатися до с. Буданів можна громадським транспортом: із Тернополя та Чорткова впродовж дня ходять автобуси. Найближча залізнична станція – Деренівка – за 25 км.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: погано збережений, не приваблює погляд, збереглися 2 башти, фрагменти замкових мурів та житлові приміщення (старі корпуси-келії, що раніше були казармами). Зовні виглядає неохайно, не приведено до ладу.</p>
<p>Комерціалізація: з 1956 року в замку працює психлікарня, тому гроші замок ніяк не заробляє з туристичної точки зору. У разі його відновлення можна заробляти гроші шляхом продажу вхідних квитків і сувенірів, екскурсійного обслуговування.</p>
<p>Негайні потреби: перенос психіатричної клініки та створення тут музейно-туристичного об'єкта, реставрація тих частин замку, що збереглися до наших днів, створення гарного під'їзду до замку.</p>
<p>Доступність: розташований у Бучацькому районі. Гарно доступний, знаходиться на помітному підвищенні, за 1,5 км від автовокзалу «Бучач». Також до замку можна дістатися від залізничної станції «Бучач», яка знаходиться за 1,6 км від нього.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: перебуває в стані руйнації, потребує відновлення та капітального ремонту. Збереглися фрагменти стін і веж. Приваблює увагу своїм місцезростанням, звідки відкриваються чудові краєвиди, адже він розташований на скелястій височині, схили якої з трьох сторін обриваються біля вод невеликого потоку, що впадає в річку Стрипу.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реконструкція замку, капітальний ремонт, припинення й заборона розібрання замку на будівельні матеріали.</p>
<p>Доступність: розташований у Борщівському районі на пагорбі, що підіймається над долиною річки Нічлава. Погано доступний, адже дістатися до нього громадським транспортом неможливо. Найближча автобусна зупинка знаходиться в сусідньому селі Пищатинці, що за 1,6 км від Висічки.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: збереглися 2 башти, які перебувають у руїнах. Між ними – руїни палацу. Також збереглися підвали. Замчище не забудоване. Не приваблює уваги через свою занедбаність. Потребує реконструкції.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реконструкція замку, реставрація існуючих башт, заборона випасу худоби на прилеглий території та відновлення парку навколо замку, прокладання під'їзної дороги та облаштування зручних стежок для безпечного підйому на пагорб, на якому розташований замок.</p>
<p>Доступність: розташований у Збарзькому районі. Гарно доступний. До палацу можна дістатися громадським транспортом у напрямку Кременця. Щоденно сюди ходить безліч автобусів із Тернополя, Рівного, Луцька, Кременця. Від автостанції до палацу – 1,2 км. До палацу йти пішки 10–15 хв від зупинки. Найближча залізнична станція – Карначівка – за 16 км.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: гарно збережений, візуально атрактивний і приваблює погляд. Закінчено зовнішню реставрацію будівель комплексу, основну частину внутрішніх робіт, частково облагороджено парк і відновлено огорожу. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє на вхідних квитках (15–30 грн), екскурсійному обслуговуванні (100–160 грн), фото- (70–100 грн) та відеозйомці (500–1000 грн), фотографуванні весільної церемонії (300 грн), стрільбі з лука (5 грн), а також на продажу сувенірів і вхідних квитків на фестивалі, які проводяться на території палацу.</p>

	<p>Негайні потреби: відновлення внутрішнього убранства палацу, облагородження прилеглої території та парку, позбавлення його від самосіву.</p>
	<p>Доступність: розташований у Збаразькому районі трохи осторонь від центру міста, у парку, на Замковій горі. Має дещо важку доступність. Громадським транспортом до Збаража можна дістатися автобусами з Тернополя або в напрямку Кременця. Від автовокзалу «Збараж» до замку – 1 км, але через 300 м від автостанції асфальтована дорога обривається, і до замку треба йти пішки ще 600–700 м, тому що машиною там проїхати неможливо. Від залізничного вокзалу «Збараж» до замку – 3,3 км.</p>
	<p>Привабливість, атрактивність: гарно збережений, до наших днів дійшов у практично первозданному вигляді з незначними добудовами більш пізнього періоду. Відреставрований, виглядає дуже привабливо й атрактивно. Дуже багата історична експозиція замку, яка повністю відкрита для огляду. Є осередком Нац. заповідника «Замки Тернопілля». Був номінований на звання одного із семи чудес України.</p>
	<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє на вхідних квитках (15–40 грн), екскурсійному обслуговуванні (100–160 грн), фото- (70–100 грн) та відеозйомці (500–1000 грн), фотографуванні весільної церемонії (500 грн), стрільбі з лука (5 грн), стрільбі з арбалета (6 грн), а також на продажу сувенірів і вхідних квитків на фестивалі, які проводяться на території замку.</p>
	<p>Негайні потреби: прокладання асфальтованої дороги до замку, реставрація північно-східного п'ятикутного бастиону, облаштування призамкового парку.</p>
	<p>Доступність: розташований у Зборівському районі понад річкою Серет. Є не дуже доступним, адже дістатися громадським транспортом до Залізців можна лише в післяобідній і вечірній час. Доїхати до селища можна автобусами з Тернополя, Почаєва, Гусятина. Від автостанції до замку – 700 м. Автомобілем під'їхати до замку не можна, так як асфальтована дорога обривається. Залізничного транспорту немає.</p>
	<p>Привабливість, атрактивність: зараз замок стоїть у руїнах. Пустирище замкового двору оточують фрагменти оборонних стін. Збереглися напівпідвальний поверх, арка брами, каземати, п'ятигранна вежа та підвали. Замок не привертає уваги, він занедбаний і потребує повної реконструкції.</p>
	<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні</p>
	<p>Негайні потреби: припинення й заборона розібрання замку на будівельні матеріали, розчищення його від рослинності, реставрація існуючих стін, арки брами й вежі.</p>
	<p>Доступність: розташований у Бучацькому районі на пагорбі в долині на лівому березі річки Золотої, у центрі селища. Майже під стінами твердині розташовані садиби мешканців. Має гарну транспортну доступність. До нього можна дістатися громадським транспортом з автовокзалу Бучача до смт. Золотий Потік. Від автобусної зупинки – 5 хв пішки. Найближча залізнична станція – у Бучачі, за 20 км.</p>
	<p>Привабливість, атрактивність: є одним із найкраще збережених замків Тернопільщини, хоч він і знаходиться в стані запустіння та часткової руйнації. Збереглися 3 кутових вежі, надбрамна вежа і стіни. Вражає своєю відносною цілісністю й величиною, але потребує реставрації. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
	<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
	<p>Негайні потреби: реставрація замку, відновлення криниці, яка була у подвір'ї замку, засадження території липами, як це було до зруйнування замку.</p>
Кривченсь	<p>Доступність: розташований у Борщівському районі на пагорбі, оточеному скелястими берегами річки Циганки та глибоким яром. Має гарну транспортну доступність. Дістатися замку можна громадським транспортом: щоденно вранці, в обід і ввечері ходять автобуси з Тернополя, Чернівців, Мельниці Подільської, Борщова. Розташований біля автошляху територіального значення. Найближча залізнична станція – Гермаківка – за 5 км від Кривче.</p>

<p>Привабливість, атрактивність: частково збережений, але має привабливий, атрактивний вигляд, привертає увагу. Збереглися 2 вежі і мур між ними. Споруда височіє на пагорбі, тому вона дуже мальовничо виглядає здалека. Із самого замку відкривається чудова панорама. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реставрація замку, відбудова надбрамної вежі та в'їзних воріт, відкриття на базі замку музею та повернення знахідок з археологічних розкопок, які зараз знаходяться в музеї Києво-Печерського заповідника.</p>
<p>Доступність: розташований у Кременецькому районі на горі Бона. Має гарну транспортну доступність. Дістатися до нього можна громадським транспортом до Кременецького автовокзалу з багатьох населених пунктів України і з деяких міст Польщі, Білорусі, Молдови. Від автовокзалу до замку – 4,6 км, тому до нього можна під'їхати маршрутною. Вийти слід на зупинці біля Колегіуму, і навпроти на горі виднітимуться руїни замку. Далі слід йти пішохідною дорогою через приватний сектор за вказівником «Замкова гора». Можна дістатися замку від залізничного вокзалу «Кременець», який знаходиться за 5,4 км, а потім так само під'їхати на маршрутку.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: погано збережений, напівзруйнований, але приваблює погляд, адже дуже мальовничо виглядають пейзажі навколо замку та краєвиди, які відкриваються з нього. Збереглися вежа, в'їзна арка, частково – бічні оборонні мури. Входить у Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє на вхідних квитках (5–10 грн), екскурсійному обслуговуванні (100–140 грн), продажу сувенірів і вхідних квитків на фестивалі, які проводяться на території замку.</p>
<p>Негайні потреби: пошук реставратора, який надихнеться відродженням замку, його реставрація, відновлення колодязя, що був вибитий у скелі, де залишилися його сліди.</p>
<p>Доступність: розташований у Борщівському районі. Має погану транспортну доступність. Дістатися до нього можна громадським транспортом до автостанції «Кудринці»: автобуси ходять щоденно три рази на день, але лише з Кам'янця-Подільського. Добиратися власним авто важко, дорога майже відсутня. Якщо їхати зі сторони Хмельницької області, то машину слід лишити біля церкви, а далі – пішки, через кладку, вздовж невеликого кар'єра, потім – вгору. Їдучи від Мельниці-Подільської, можна доїхати до підніжжя плато, на якому височіє замок, а далі знову ж таки пішки. Найближча залізнична станція – Іване-Пусте – за 9 км від Кудринців.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: привертає увагу, є атрактивним, адже розташований у гарній місцевості, на плато, що височіє над річкою Збруч. Знаходиться в зруйнованому стані. Зберіглися 2 башти й 3 стіни. Підземний хід засипаний камінням і землею.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реконструкція замку, реставрація башт, відновлення підземель і колодязя, прокладання асфальтованої дороги до замку, повернення кудринської колекції, яка експонується в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї.</p>
<p>Доступність: розташований у Гусятинському районі при в'їзді в с. Личківці (зі сторони Тернополя), з правої сторони дороги, за високою огорожею, у глибині парку. Має гарну транспортну доступність. Дістатися до нього можна громадським транспортом до автостанції «Личківці»: щоденно ходять автобуси із Гусятин, Тернополя, Львова. Найближча залізнична станція – Гусятин – за 10 км від Личківців. Зараз він зачинений. На початку ХХІ ст. замок викупив місцевий підприємець і почав реставрацію.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: привабливий, добре збережений, охайно виглядає. Зведений в романтичному стилі з бароковими елементами. Оточений великим парком. Замок і парк обнесені новим високим мурованим парканом.</p>
<p>Комерціалізація: зараз замок зачинений, тому гроші він ніяк не заробляє. Коли його відкриють, можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>

Продовження додатку Б

Негайні потреби: закінчення ремонту всередині замку, облаштування прилеглої території.

<p>Доступність: розташований у Теребовлянському районі в парку. Має погану транспортну доступність: автобуси сюди ходять лише два рази на день, і обидва рейси вечірні. Громадським транспортом добиратися незручно, автобуси їздять лише з Тернополя та Теребовлі. Розташований замок при дорозі, можна під'їхати автомобілем. Найближча залізнична станція – Микулинці-Струсів – за 4 км від селища. Вхід на територію обмежений. Адже до сьогоднішнього дня він є єдиним в Україні житловим середньовічним замком. Тут проживає сім'я дочки служниці однієї графині, якій у ті часи належав замок. Тому потрапити на замковий двір без дозволу мешканців не можна, хоча й об'єкт перебуває у віданні заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Привабливість, атрактивність: знаходиться в напівзруйнованому стані та потребує реставрації. Зберіглися оборонні мури, вежа і 2 в'їзди з наскрізним арочним проїздом. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реставрація збережених елементів замку, відновлення втрачених об'єктів, оновлення його зовнішнього вигляду, очищення території від сміття.</p>
<p>Доступність: розташований у Заліщицькому районі. Має погану транспортну доступність: до Новосілки ходить лише один автобус із Кам'янець-Подільського та Заліщиків, і цей рейс післяобідній. Найближча залізнична станція – Заліщики – за 22 км від Новосілки.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: знаходиться в зруйнованому стані, зберіглися лише руїни Вежі Володівського. Не привертає увагу, потребує реставрації.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів.</p>
<p>Негайні потреби: розчищення замку від рослинності, реставрація вежі, облаштування гарного під'їзду до об'єкта, прокладання до нього дороги.</p>
<p>Доступність: розташована в с. Окопи Борщівського району неподалік від центральної вулиці. Має гарну транспортну доступність. Дістатися фортеці можна громадським транспортом до автостанції «Окопи» з Тернополя, Кам'янець-Подільського, Борщова. Автобуси ходять щоденно декілька разів на день. Найближча залізнична станція – Іване-Пусте – за 24 км від с. Окопи.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: приваблює погляд своїм місцерозташуванням: вона збудована на вузькому перешийку між Збручем і Дністром, звідки відкриваються чудові краєвиди. Знаходиться в стані руйнації та потребує реставрації. Збереглися 2 надбрамні башти, дозорна вежа Пуласького над Збручем та система земляних бастионів.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реставрація надбрамних башт і дозорної вежі, прокладання туристичних стежок між двома брамами для зручного пересування між ними.</p>
<p>Доступність: розташований у Бучацькому районі на плоскогір'ї на лівому березі річки Стрипа. Має дуже погану транспортну доступність, дістатися замку громадським транспортом неможливо, його тут немає. Найближчі автобусна та залізнична станції – у Бучачі, за 3 км від Підзамочку. На власному авто зі сторони Тернополя до замку можна потрапити, звернувши перед церквою праворуч при в'їзді в Бучач.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: привертає увагу краєвидами, які відкриваються з його тераси на долину річки Стрипа. Знаходиться в напівзруйнованому стані та потребує реставрації. Збереглися високі мури, арка південного в'їзду; є залишки веж, земельного валу, руїни приміщень. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє лише шляхом продажу квитків на щорічний фестиваль «Свято замку».</p>

<p>Негайні потреби: реставрація вцілілих пам'яток, приведення до ладу яблуневого саду, заборона використання подвір'я замку в особистих цілях місцевого населення.</p>
<p>Доступність: розташований у Гусятинському районі. Має погану транспортну доступність, адже громадським транспортом до замку можна дістатися лише один раз на день: сюди ходить один автобус із Тернополя та Чорткова. Заїхавши в село, треба попросити зупинити ближче до замку, тому що від центральної автобусної зупинки доведеться довго йти пішки обхідними шляхами, щоб обійти річку, яка оточує споруду. Під'їзної дороги до замку немає, власним авто доїхати важко, тому що будівля стоїть на пагорбі, з трьох сторін оточеному ярмом, по якому протікає річка Суходіл. Міст через річку прокладено лише один, і розташований він далеко від замку. Найближча залізнична станція – Гусятин – за 12 км від Сидорова.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: замок гарно височіє на пагорбі, від річки Суходіл на нього відкриваються чудові красвиди. Знаходиться в напівзруйнованому стані. Збереглась північна частина замку, де домінує дозорна башта, і південна бастея з в'їзною аркою та контрфорсами.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реконструкція замку, відбудова його південно-східної частини, реставрація існуючих башт, прокладання дороги до замку.</p>
<p>Доступність: розташований у Підволочиському районі. Має чудову транспортну доступність. Громадським транспортом можна дістатися до автобусної станції «Скалат» із Тернополя, Гусятина, Львова, Кам'янця-Подільського, Хмельницького, Остап'є, Кременця, Городка, Хоросткова. Автобуси ходять щодня з самого ранку до пізнього вечора. Замок розташований навпроти автостанції, потрібно лише перейти дорогу. Також до нього можна дістатися із залізничного вокзалу «Скалат», який знаходиться за 1,7 км. Від вокзалу йти пішки 20 хв.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: приваблює погляд, знаходиться в охайному вигляді, добре збережений, візуально атрактивний, гарно виглядає, якщо дивитися на нього від річки. Зараз реставрується. В уцілених вежах відкрита музейна експозиція. Відкрито підземелля. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє на вхідних квитках (8–15 грн), екскурсійному обслуговуванні (60 грн), фотозйомці (50 грн), фотографуванні весільної церемонії (500 грн), а також на продажу сувенірів і вхідних квитків на фестивалі, які проводяться на території замку.</p>
<p>Негайні потреби: завершення реставрації замку, продовження археологічних розкопок, поповнення музейної експозиції замку, розчищення від сміття його оборонного рову.</p>
<p>Доступність: розташований у Борщівському районі на скелястому урвищі, на правому березі річки Збруч. Має чудову транспортну доступність. Громадським транспортом можна дістатися до автобусної станції «Скала-Подільська» зі Львова, Чернівців, Борщова, Калуща, Чорткова, Бучача, Кременця, Заліщиків. Автобуси ходять щодня з самого ранку до пізнього вечора. Від автостанції до замку – 1,2 км, пішки йти 15 хв. Знаходиться біля автошляху територіального значення. Також до нього можна дістатися із залізничного вокзалу «Скала-Подільська», що за 1,6 км.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: приваблює погляд місцерозташування замку: він височіє над річкою Збруч, оточений зеленими пагорбами, а за його руїнами видніються куполи церкви. Але знаходиться він у напівзруйнованому стані та потребує реставрації. Збереглися Порохова вежа, частина оборонних мурів, руїни вежі над Збручем та рештки палацу. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє лише на вхідних квитках (15–25 грн).</p>
<p>Негайні потреби: реставрація замку, припинення й заборона розібрання замку на будівельні матеріали, розрівнювання його території, ліквідація глибоких ям біля обох стін.</p>

<p>Доступність: розташований у Теребовлянському районі. Має гарну транспортну доступність. Дістатися палацу можна громадським транспортом до автостанції «Струсів» із Тернополя, Бучача, Космирина, Золотого Потоку, Бариша, Івано-Франківська, Коропця. Автобуси ходять щоденно з ранку до вечора декілька разів на день. Найближча залізнична станція – Микулинці-Струсів – за 4 км від села.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: добре збережений, чим і привертає увагу, вражає своєю цілісністю, незруйнованістю, але трохи обшарпаний. Не дивлячись на те, що він уже відреставрований, невеликий ремонт його фасаду не завадить. На території збереглися брама та басейн. Є пам'ятка природи державного значення – сосна австрійська. Зараз палац пустує.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. Але вже зараз можна заробляти гроші на вхідних квитках на його територію, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: ремонт фасаду, оновлення зовнішнього вигляду палацу, наповнення його всередині, відновлення інтер'єру кімнат, облаштування басейну.</p>
<p>Доступність: розташований у Теребовлянському районі. Має гарну транспортну доступність. Дістатися замку можна громадським транспортом у Чортківському напрямку до автовокзалу «Теребовля» з багатьох населених пунктів України і навіть з деяких міст Польщі та Німеччини. Автобуси ходять щоденно з самого ранку до пізнього вечора. Від автовокзалу до замку – 1 км, 15 хв пішки. До замку крутим схилом через густий парк прокладена брукована доріжка. Також замку можна дістатися від залізничного вокзалу «Теребовля», що за 1,3 км, йти пішки 20 хв.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: знаходиться в напівзруйнованому стані, але його руїни вражають потужними мурами. На території є відновлений у 2012 році пам'ятник Софії Хшановській. Замок входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля». Зараз тут ведуться реставраційні роботи.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє на вхідних квитках (8–15 грн), екскурсійному обслуговуванні (60 грн), фотозйомці (50 грн), фотографуванні весільної церемонії (500 грн), а також на продажу сувенірів і вхідних квитків на фестивалі, які проводяться на території замку.</p>
<p>Негайні потреби: розчищення території від рослинності, завершення реставрації замку, відновлення археологічних розкопок.</p>
<p>Доступність: розташований у Тернопільському районі. Має чудову транспортну доступність. Дістатися замку можна громадським транспортом на один із двох автовокзалів Тернополя: приміський або міжміський. Щоденно сюди ходить безліч автобусів із населених пунктів як України, так і інших держав (Польщі, Білорусі, Молдови, Росії, Німеччини). Розташований неподалік від міжміського автовокзалу – за 1,4 км, лише 18 хв пішки. Приміський автовокзал трішки далі – за 1,5 км, але від нього дістатися замку також можна пішки (20 хв). У пішій доступності знаходиться і залізничний вокзал «Тернопіль» – за 1,9 км від замку. Від нього можна дійти пішки у східному напрямку, взявши за орієнтир Тернопільський став (йти 22 хв), а можна доїхати на маршрутці (орієнтир – площа Свободи).</p>
<p>Привабливість, атрактивність: виглядає гарно, атрактивно, приваблює погляд. Розташований на березі ставу, із якого відкриваються чудові красвиди на замок і місто загалом. Він відреставрований, досить охайний, не обшарпаний. Але поряд з усім цим нинішня споруда – це результат перебудов, що змінили його зовнішній вигляд та інтер'єри. Зараз тут знаходиться спортивна школа.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє лише на проведенні екскурсій у підземеллях і на продажу квитків на фестивалі, які іноді проводяться на території замку.</p>
<p>Негайні потреби: перенесення спортивної школи зі стін історичної споруди, відкриття в замку Музею міста Тернопілля.</p>

<p>Доступність: розташований у Підволочиському районі. Має дуже погану транспортну доступність. Громадським транспортом дістатися замку неможливо, адже його тут немає. Найближча автобусна станція – у с. Ожигівці Хмельницької області, що за 2 км від с. Токи. Найближча залізнична станція – Підволочиськ – за 22 км від с. Токи. Тим, хто наважиться поїхати власним авто, слід зауважити, що Токи знаходяться за 6 км поганої дороги від розвилки в Медині. Їхати потрібно по дорозі в с. Скорики (за 10 км від Підволочиська, не доїжджаючи Медина), на якій у якості орієнтира розташована пам'ятка архітектури національного значення, занесена до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, – церква Івана Богослова.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: привертає увагу місцерозташування замку, адже він зведений на вершині кам'яного пагорба, на півострові, з усіх боків оточеному широким ставом. Знаходиться в напівзруйнованому стані та потребує реставрації. Збереглися руїни вежі й частина фортечного муру.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реставрація замку, налагодження транспортної інфраструктури.</p>
<p>Доступність: розташований у Чортківському районі під горою Вигнанка на лівому березі Серету. Має гарну транспортну доступність. Громадським транспортом можна дістатися замку до автостанції «Чортків» із багатьох населених пунктів України і навіть із деяких міст Польщі, Чехії, Німеччини, Білорусі, Італії. Автобуси ходять цілодобово. Знаходиться за 2,7 км від автостанції, тому до нього краще під'їхати на маршрутці. Залізничний вокзал «Чортків» знаходиться в пішій доступності від замку – за 1,2 км.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: практично повністю зберігся, цілими є 2 вежі та значна частина фортифікаційних стін. Привертає увагу, має привабливий вигляд. Зараз готується до реставрації. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє шляхом продажу квитків на фестивалі, щ проводяться в ньому, і до кінотеатру просто неба, що діє на його території (ціна 20 грн).</p>
<p>Негайні потреби: реставрація замку, чищення зовнішніх стін.</p>
<p>Доступність: розташований у с. Нирків Заліщицького району в урочищі «Червоне». Поряд діє дитячий відпочинковий табір «Ромашка». Має погану транспортну доступність. Дістатися замку громадським транспортом неможливо, адже його тут немає. Найближча автостанція – у сусідньому селі Нагоряни, за 3,4 км від Ниркова. Найближча залізнична станція – Ворвулинці – за 8 км. Тим, хто наважиться поїхати власним авто, слід зауважити, що дорога в поганому стані. Їдучи до замку (у напрямку на Чернівці), за Товстим слід повернути праворуч на Нирків. Вказівника «Нирків» зі сторони Товстого немає, він є зі сторони Городенки Івано-Франківської області. Під'їжджаючи до замку, дорога стає небезпечною: вона хвиляста із крутими схилами. Авто слід залишити там, де закінчується безпечна дорога. Далі – спускатися пішки.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: виглядає дуже велично, привабливо та атрактивно, не дивлячись на те, що знаходиться він у стані руйнації. Зведений на стрімкому пагорбі посеред глибокої котловини річки Джурин, яка в цьому місці утворила майже замкнуту петлю. Під'їжджаючи до нього, зі сторони дороги відкриваються чудові краєвиди. З усіх сторін оточений зеленими пагорбами, поряд шумить Джуринський водоспад. Збереглися 2 значно пошкоджені вежі. У 2013 році половина однієї з веж обвалилася.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: реставрація замку, відбудова вежі, яка обвалилася в 2013 році, покращення транспортної доступності замку: прокладання до нього безпечної дороги, встановлення на дорогах вказівників «Нирків», «Червоногородський замок».</p>

<p>Доступність: розташований у Бучацькому районі. Має погану транспортну доступність, адже дістатися замку громадським транспортом можна лише один раз на день. До автостанції «Язловець» автобус ходить тільки з Тернополя та у вечірній час. Найближча залізнична станція – Бучач – за 16 км від Язловця.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: знаходиться в напівзруйнованому стані та потребує реставрації. Залишки стін височіють попри дорогу, їх видно звідусіль. Не приваблює погляд, виглядає неохайно, обшарпано й застаріло. І навіть красвиди навколо замку не привертають уваги. Входить до Нац. заповідника «Замки Тернопілля».</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок заробляє на вхідних квитках (5–10 грн), екскурсійному обслуговуванні (30–50 грн), а також на продажу сувенірів і вхідних квитків на фестивалі, які проводяться на території замку.</p>
<p>Негайні потреби: реконструкція замку за існуючим проектом, чищення стін та оновлення його зовнішнього вигляду, розчищення території від рослинності.</p>
<p>Доступність: розташований у Чортківському районі на пагорбі над річкою Черкаскою. Має гарну транспортну доступність. Дістатися замку можна громадським транспортом до автостанції «Ягільниця» з Тернополя, Заліщиків, Чернівців. Автобуси ходять щодня з ранку до вечора. Також замку можна дістатися від залізничного вокзалу «Ягільниця», що за 600 м (7 хв пішки).</p>
<p>Привабливість, атрактивність: дуже гарно збережений. Виглядає охайно, був частково реставрований. Частково відкриті льохи замку. Надворі замок оточує тераса, із якої відкриваються краєвиди на розташовану в долині Ягільницю та сусідній ліс.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. Хоча вже зараз сюди можна возити туристичні групи та заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: відбудова бастіонів та в'їзної брами, відновлення входів до підземель.</p>
<p>Доступність: розташований у с. Долина Тербовлянського району на пагорбі поблизу костелу. Має погану транспортну доступність. Дістатися замку громадським транспортом неможливо, адже його тут немає. Найближчі автобусна та залізнична станції знаходяться в Деренівці – за 7 км від Долини. Розташований замок при дорозі.</p>
<p>Привабливість, атрактивність: не привертає увагу, так як знаходиться в зруйнованому стані та потребує реконструкції. Збереглися башта, мури зі стрільницями.</p>
<p>Комерціалізація: гроші замок ніяк не заробляє, адже він не діє. У разі його відновлення можна заробляти гроші на вхідних квитках, продажу сувенірів, екскурсійному обслуговуванні.</p>
<p>Негайні потреби: розчищення території від рослинності, реставрація вцілілих елементів.</p>

Замки туру «Замкові дива Тернопілля»

Назва замку	Фото
Білокриницький палац	
Кременецький замок	
Вишнівецький замковий палац	
Збарзький замок	

Тернопільський замок

Скалатський замок

Теребовлянський замок

Чортківський замок

Скала-Подільський замок

Кривченський замок

Червоногородський замок

Язловецький замок

Золотопотіцький замок

Бучацький замок

Підзамочківський замок

Бережанський замок

Картосхема маршруту туристичної подорожі «Замкові дива Тернопілля»

